

LINH PHAN

Trên sách
Đề án 938



CẨM NANG
DẠY CON
SỬ DỤNG MẠNG XÃ HỘI
AN TOÀN

PN
NHÀ XUẤT BẢN PHỤ NỮ VIỆT NAM

CẨM NANG
DẠY CON
SỬ DỤNG MẠNG XÃ HỘI
AN TOÀN

Chịu trách nhiệm xuất bản
Giám đốc - Tổng biên tập
KHÚC THỊ HOA PHƯỢNG

Biên tập: Nguyễn Thị Hoà Bình
Bìa: Trần Mạnh Cường
Trình bày: Xuân Ngân
Sửa bản in: Anh Đào

NHÀ XUẤT BẢN PHỤ NỮ VIỆT NAM

39 Hàng Chuối - Hà Nội

ĐT: (024) 39717979 - 39717980 - 39710717 - 39716727 - 39712832

FAX: (024) 39712830

E-mail: nxbphunu@vnn.vn

Website: www.nxbphunu.com.vn

Chi nhánh:

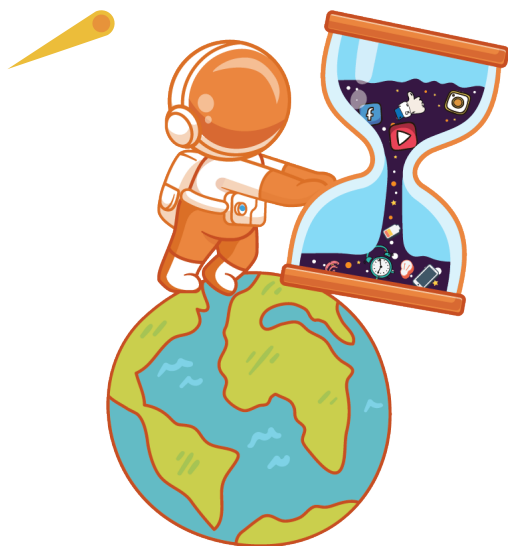
16 Alexandre de Rhodes - Q. I - TP Hồ Chí Minh - ĐT: (028) 38234806

In 3.150 cuốn, khổ 13.5x20.5cm, tại Nhà in Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam, Phú Thị, Gia Lâm, Hà Nội. Giấy xác nhận ĐKXB số: 3434-2023/CXBIPH/12-79/PN ký ngày 5/10/2023. Giấy QĐXB số: 1260/QĐ-PNVN. ISBN: 978-604-472-612-0
In xong và nộp lưu chiểu quý IV năm 2023

LINH PHAN

Tủ sách
Đề án 938

CẨM NANG DẠY CON SỬ DỤNG MẠNG XÃ HỘI AN TOÀN



NHÀ XUẤT BẢN PHỤ NỮ VIỆT NAM

Mục lục

Lời giới thiệu.....	7
CHƯƠNG 1: VÙNG SÁNG TRONG THẾ GIỚI MẠNG	11
1. Hướng dẫn sử dụng bản đồ thế giới mạng.....	11
2. Khám phá thư viện Congress bao la.....	17
3. Đồng hành cùng người khổng lồ trên Đại lộ tinh hoa.....	22
4. Truy tìm kho báu.....	28
5. Trải nghiệm tự hào tại Sân chơi lớn.....	36
CHƯƠNG 2: VÙNG TỐI TRONG THẾ GIỚI MẠNG	43
1. Nước mắt rơi trên Đồi lừa đảo.....	43
2. Cảnh trọng với Hacker mũ đen.....	49
3. Sinh tồn giữa Vòng vịnh tin độc.....	54
4. Tránh xa Hồ tiêu tốn thời gian.....	60
5. Chiến đấu với con quái vật mang tên “tệ nạn mạng”	66
CHƯƠNG 3: HIỆP ĐỊNH SINH TỒN TRONG THẾ GIỚI MẠNG	73
Hãy là những đứa trẻ có nguyên tắc khi sử dụng mạng.....	73

Hiệp định 1: Thận trọng.....	78
Hiệp định 2: Tử tế.....	83
Hiệp định 3: Kiến tạo.....	87
Hiệp định 4: Trưởng thành.....	90
Hiệp định 5: Biệt đội Avenger của chúng ta.....	94
Kết luận.....	98

Lời giới thiệu

Xin chào!

Tớ là Camonica, người sẽ đồng hành cùng các bạn trong cuốn sách này. Tớ sẽ cùng các bạn đi tìm câu trả lời cho câu hỏi: Làm thế nào để thanh, thiếu niên chúng ta có thể sống tốt hơn và an toàn hơn trong thế giới mạng? Để các bạn đỡ tò mò, tớ xin tự giới thiệu kỹ hơn, tớ là một nhân vật giả tưởng, một thiếu niên đã được nhận “Huy hiệu công dân” trong thế giới mạng. Với hiểu biết và trải nghiệm sinh tồn trong thế giới ấy, tớ sẽ chia sẻ lại với bạn về những giá trị to lớn, những rủi ro tiềm ẩn và quan trọng nhất là hiệp định sinh tồn để chúng ta có thể trở thành những công dân thông thái, văn minh, hạnh phúc trong thế giới rộng lớn, sôi động và không bao giờ ngủ này.



Tên của tờ được lấy cảm hứng từ tên thung lũng Val Camonica ở Ý, nơi có phức hợp các bức vẽ trên đá lớn nhất ở châu Âu từ thời cổ xưa. Trong số đó có bức vẽ về hai hình người được mô tả là giống những nhà du hành vũ trụ (bức vẽ này cũng khơi gợi cho giả thuyết về nhà du hành vũ trụ cổ). Với ý nghĩa bay bổng rằng nhà du hành vũ trụ đã đến Trái Đất, góp phần tạo nên nền văn minh hiện tại, tờ được đặt tên là Camonica với ý tưởng mỗi cá nhân bước vào thế giới mạng cũng giống như nhà du hành phải học cách sinh tồn, trở nên thông thái và có đóng góp.

Bạn biết không, tờ đã đọc bức thư¹ của bà Henrietta Fore, Giám đốc Điều hành UNICEF, gửi tới trẻ em² thế giới nhân dịp kỷ niệm 30 năm Công ước Liên hợp quốc về Quyền trẻ em. Toàn văn bức thư chứa đựng nhiều điều ý nghĩa và sâu sắc nhưng tờ thích nhất là câu nói: “Dấu chân điện tử của các con cần phải được bảo vệ”.

*“Dấu chân điện tử của các con
cần phải được bảo vệ”.*

Câu nói ấy là một lời khẳng định và cũng là tuyên bố của UNICEF trong quyết tâm bảo vệ trẻ em trong bối cảnh “mạng toàn cầu đã thay đổi hoàn toàn thế giới và định hình lại thời thơ ấu và tuổi trưởng thành của chúng ta, cứ 3 trẻ em thì có hơn 1 trẻ trên toàn cầu được cho là

¹Bức thư được công bố năm 2019 và được đăng tải trên website của UNICEF Việt Nam (Link toàn văn bức thư: <https://bom.so/9Pj02D>)

²Theo Công ước của Liên hợp quốc về Quyền trẻ em, trẻ em được hiểu là mọi người dưới 18 tuổi.

sử dụng Internet thường xuyên và khi thể hệ này trưởng thành, tỷ lệ đó tiếp tục tăng trưởng hơn nữa”. Tổ cho rằng không chỉ có UNICEF hay bất cứ tổ chức nào, chính tổ và bạn cũng có trách nhiệm tự bảo vệ mình cũng như hỗ trợ bạn bè cùng sống tốt hơn, an toàn hơn trong Internet và đó là lý do cuốn sách “Cẩm nang dạy con sử dụng mạng xã hội an toàn” ra đời.

Cứ 3 trẻ em thì có hơn 1 trẻ trên toàn cầu được cho là sử dụng Internet thường xuyên.

Đây không phải một cuốn sách trình bày các kiến thức về công nghệ thông tin mà để chia sẻ về việc sinh tồn trong thế giới mạng ở góc độ của người dùng. Đối với tổ, bước vào Internet cũng như du hành đến một hành tinh, ở đó có những vùng địa danh chân thực ứng với các đặc điểm khác nhau trong lăng kính của một người sử dụng mạng hằng ngày rất đổi bình thường là tổ. Đọc sách, bạn sẽ thấy tổ say sưa thế nào ở **Thư viện Congress bao la**, hào hứng thế nào khi đồng hành cùng những người khổng lồ trên **Đại lộ tinh hoa** hay buồn bã thế nào trên **Đồi lừa đảo**, ngọt ngào ra sao trong **Vùng vịnh Tin độc**... Để khám phá tất cả những địa danh này trong thế giới mạng và biết tổ đã có những bí kíp sinh tồn gì, hãy đọc cuốn sách này nhé.

Có thể tổ không phải là chuyên gia về công nghệ thông tin, tổ cũng không phải thần đồng về máy tính, nhưng tổ tin tưởng rằng những trải nghiệm đa dạng cùng mỗi

quan tâm đặc biệt tớ dành cho chủ đề “sinh tồn trong thế giới mạng”, tớ sẽ chia sẻ được với bạn nhiều điều bổ ích. Những điều mà chỉ có những thanh, thiếu niên sống với Internet mỗi ngày và chịu dành thời gian để học cách trở thành công dân thông thái và văn minh trong thế giới ấy. Chúc bạn có những phát hiện và trải nghiệm thú vị trong cuốn sách của tớ.

Giờ thì chúng ta hãy bắt đầu với việc đứng lên trên cao và nhìn ra thật xa để hình dung về bản đồ của thế giới mạng trước khi du hành đến nó theo cách thức của Camonica.

VÙNG SÁNG TRONG THẾ GIỚI MẠNG

I. Hướng dẫn sử dụng bản đồ thế giới mạng

Đọc kỹ hướng dẫn trước khi sử dụng



Huy hiệu công dân mạng được trao cho những ai có hiểu biết, khả năng sử dụng và khả năng tự chủ cơ bản khi “sống” trong thế giới mạng Internet. Hãy hình dung, chiếc huy hiệu ấy giống như cuốn sổ hộ chiếu cho phép chúng ta di chuyển nhiều nơi để phục vụ việc học tập, làm việc hay giải trí của mình.

Chiếc huy hiệu phía trên là một niềm tự hào của tớ. Nó ghi nhận tớ đã đủ trưởng thành để tự mình “du hành” trong thế giới mạng mà những người thân xung quanh không cần phải lo lắng khi thấy tớ mở máy tính hoặc sử dụng điện thoại thông minh. Để có chiếc huy hiệu này, tớ đã học hành nghiêm túc qua tài liệu hướng dẫn, qua khóa học an toàn khi sử dụng mạng và qua việc trò chuyện với những người đã giành được huy hiệu trước đó. Tớ biết việc học sẽ chưa dừng lại ở đó nhưng ngay lúc này, tớ muốn chia sẻ đến bạn những gì một công dân mạng rất đỗi bình thường cần phải biết. Nếu bạn cũng muốn trở thành một

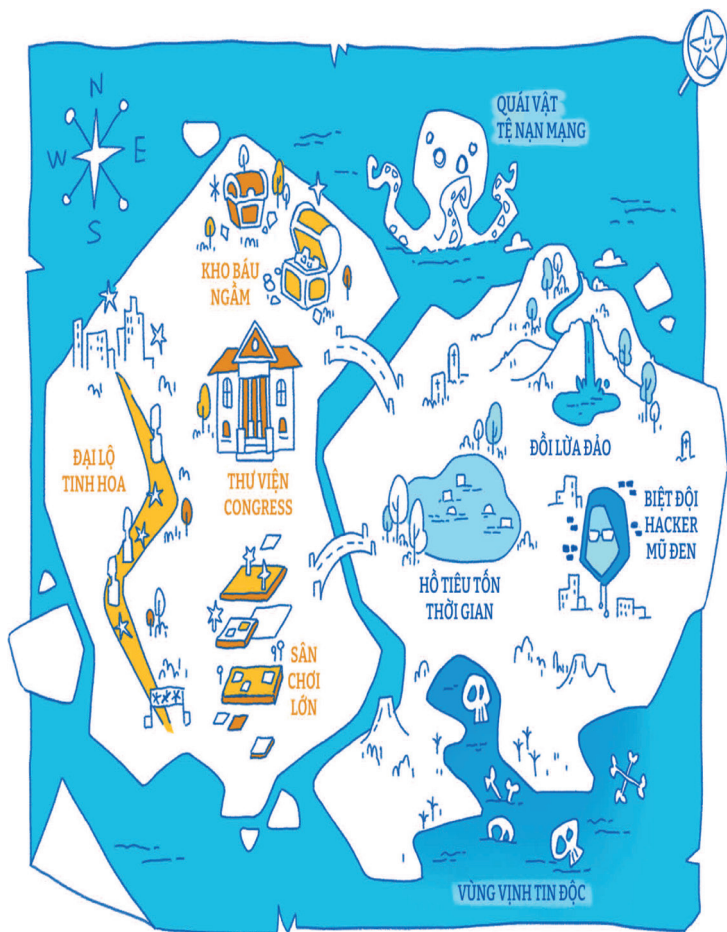
công dân mạng thông minh và văn minh như tớ, vậy thì chúng ta hãy cùng trò chuyện nhé!

Thử dành một phút để liên tưởng, đối với bạn, mạng Internet giống với cái gì? Còn tớ, Internet giống như những thế giới song song được thể hiện trong vũ trụ điện ảnh Marvel. Thế này nhé, khi Doctor Strange¹ sử dụng phép thuật, ông có khả năng dịch chuyển tức thời hoặc trục xuất ai đó đến một không gian khác, thế giới ấy mở ra, sống động không kém gì thế giới thực. Sự kỳ diệu của Internet luôn khiến tớ cảm thấy tò mò và phấn khích. Nhưng bạn biết đấy, chúng ta không phải là Doctor Strange trong truyện tranh hay phim ảnh mà là những thanh, thiếu niên trong cuộc đời thực. Chúng ta không ngày ngày giải cứu Trái Đất mà chỉ đơn giản sống và học tập trong cuộc đời thực. Việc của chúng ta là phát triển bản thân, sống vui vẻ và trở thành một mảnh ghép tử tế dù ở bất cứ đâu. Internet sẽ giúp chúng ta được rất nhiều việc!

Để Internet “được việc” cho mình, cần khá nhiều thời gian trải nghiệm để “biết” và “hiểu” nó.

Bạn biết không, để Internet “được việc” cho mình, tớ mất khá nhiều thời gian trải nghiệm để “biết” và “hiểu” nó. Giờ thì tớ có thể hình dung được bản đồ khái quát về thế giới ấy và biết rằng đâu là nơi mình nên lui tới, đâu là nơi mình nên tránh xa.

¹ Doctor Strange (Phù thủy tối thượng): Nhân vật chính trong bộ phim cùng tên của Marvel Studios.



BẢN ĐỒ THẾ GIỚI MẠNG

Nói một cách dễ hiểu, thế giới mạng gồm vùng sáng và vùng tối nhưng tùy với từng người mà sự đan xen hay tách bạch giữa chúng trở nên rõ ràng hay phức tạp. Ở mỗi vùng lại có những địa điểm rất đặc trưng. Tóm tắt những chú thích dưới đây sẽ giúp bạn đọc bản đồ dễ hơn:

<p>Vùng sáng</p>	<p>Đó là không gian tuyệt vời với những điều hữu ích, tích cực, độc đáo và có giá trị tốt đẹp trong thế giới mạng. Vùng sáng giúp chúng ta hiểu biết hơn, tử tế hơn và có cơ hội lan tỏa ánh sáng của mình cùng ánh sáng của tất cả mọi người. Trong vùng sáng là những nơi tốt đẹp như Thư viện Congress, Đại lộ tinh hoa, Kho báu ngầm và Sân chơi lớn.</p>
<p>Thư viện Congress</p>	<p>Thế giới mạng chứa kho tài nguyên thông tin và dữ liệu không giới hạn về tất cả các lĩnh vực trong đời sống. Congress là thư viện Quốc hội của Hoa Kỳ, đây là một trong những thư viện lớn nhất hành tinh. Với ý nghĩa ấy, tớ đặt tên Congress cho kho dữ liệu khổng lồ trong thế giới mạng.</p>
<p>Đại lộ tinh hoa</p>	<p>Với thế giới mạng, chúng ta có cơ hội được tiếp cận dễ dàng với những con người tài năng, tử tế. Chưa bàn đến việc kết nối với họ, chỉ riêng việc theo dõi và đón nhận những ảnh hưởng tích cực từ hiểu biết, hoạt động, phong cách sống của họ đã đem lại cho chúng ta nhiều điều tốt lành. Tớ hình dung những con người tốt đẹp ấy đã làm nên đại lộ lớn trong thế giới mạng mà việc đi chung con đường với họ luôn hữu ích.</p>

<p>Kho báu ngầm</p>	<p>Bạn từng đọc bộ truyện tranh huyền thoại <i>One Piece</i>¹ rồi chứ? Trên hành trình tìm kiếm kho báu để hoàn thành giấc mơ trở thành vua hải tặc, nhân vật chính Luffy đã vượt qua biết bao sóng gió bên những người bạn tốt của mình. Chính những mối quan hệ đáng quý cùng vốn trải nghiệm có được trên hành trình là kho báu mà Luffy có được trước khi tìm thấy kho báu One Piece. Sống trong thế giới mạng cũng vậy, tớ và bạn đều có thể nhận được kho báu, đôi khi vào những lúc chúng ta không hề ngờ đến.</p>
<p>Sân chơi lớn</p>	<p>Thế giới mạng đồng thời cũng là một sân chơi lớn để chúng ta thể hiện bản thân và kết nối với mọi người. Dù có chủ đích hay vô tư trên các tài khoản mạng xã hội, tớ và bạn đều đang thể hiện một con người cụ thể về mình. Trên sân chơi ấy, sẽ có những cơ hội, những mối quan hệ chất lượng và những niềm vui có thể chờ đón chúng ta.</p>

¹*One Piece* (Đảo hải tặc): Bộ truyện tranh dành cho lứa tuổi thiếu niên của tác giả Oda Eiichiro. Monkey D. Luffy là nhân vật chính trong bộ truyện tranh huyền thoại “One Piece” của Oda Eiichiro. Truyện kể về hành trình Luffy cùng các đồng đội của mình trong băng hải tặc Mũ Rơm tìm kiếm vùng biển bí ẩn, nơi cất giữ kho báu lớn nhất thế giới, One Piece.

<p>Vùng tối</p>	<p>Đó là không gian u ám với những điều tệ hại, tiêu cực, giả dối trong thế giới mạng. Vùng tối khiến chúng ta trở nên cực đoan, hạn hẹp, lãng phí thì giờ và bị đồng hóa cùng bóng tối xấu xí của nó. Trong vùng tối là những nơi đáng sợ như Đồi lửa đảo, Vùng vịnh tin độc, Hồ tiêu tốn thời gian và Tàu ngầm In-ter-tặc.</p>
<p>Đồi lửa đảo</p>	<p>Ngọn đồi với những kẻ lợi dụng thế giới mạng làm công cụ để lừa đảo người dùng nhằm trục lợi về mình hoặc thỏa mãn những nhu cầu cá nhân vị kỷ.</p>
<p>Vùng vịnh tin độc</p>	<p>Thông tin độc hại hình thành nên một vùng vịnh rộng lớn và nguy hại cho bất kỳ ai mắc kẹt tại đó.</p>
<p>Hồ tiêu tốn thời gian</p>	<p>Đó là chiếc hồ sâu và rộng nhất mà tớ từng biết vì sức chứa của nó là vô hạn. Bất cứ ai sống trong thế giới mạng theo cách phung phí thời gian đều sẽ gặp nhau ở cái hồ này.</p>
<p>Tàu ngầm In-ter-tặc</p>	<p>Hãy cẩn thận với những tên trộm cướp trong thế giới mạng, chúng có thể lấy đi thông tin cá nhân hoặc lấy đi những gì chúng ta đã gây dựng trong thế giới mạng.</p>

Giờ thì bạn đã hiểu tám bản đồ thế giới mạng rồi đúng không? Tớ tin là chính Paul Baran (người được xem là cha đẻ của Internet) và những người đã sáng tạo nên thế giới mạng cũng không thể hình dung được hết sự vô tận của

thế giới ấy, vì vậy chắc chắn các bạn cũng sẽ có những phát hiện thú vị của riêng mình về thế giới mạng nữa đấy. Nếu bạn muốn bổ sung thêm vùng đất nào, địa danh nào cho bản đồ này, hãy chia sẻ ngay với tớ nhé!

II. Khám phá thư viện Congress bao la

Mỗi khi tớ đặt một câu hỏi với mọi người xung quanh, điều thú vị là tớ thường nhận được một câu hỏi khác. Ví dụ như thế này:

- Bố ơi, món bánh Pudding làm như thế nào?

- Con đã thử tìm kiếm công thức trên mạng chưa?

- Thưa cô, em muốn tìm hiểu thêm về tâm lý học, em thấy khá hứng thú với lĩnh vực này. Cô ơi tâm lý học là gì ạ?

- Em đã tìm hiểu trên mạng chưa?

- Cùng mua cuốn “Nào bộ tuổi teen” của Frances E. Jensen với tớ đi! Có vẻ hay đấy!

- “Có vẻ” là thế nào, đã đọc review trên mạng chưa?

Gần như mọi thứ đều có thể được tìm thấy ở trên mạng, từ thông tin về một món đồ thông thường cho đến những kiến thức chuyên môn hàn lâm nhất. Tìm hiểu thông tin qua mạng Internet trở thành một phần xạ tự nhiên như việc chúng ta hít thở. Không những thế, việc tự tìm tòi qua mạng được xem là một tiêu chí đơn giản nhưng hữu hiệu để chúng ta kiểm chứng mức độ quan tâm thực sự của một người về một điều gì đó. Một người bạn của tớ luôn nói rằng “Tôi rất thích đàn vĩ cầm, tôi muốn học cách chơi loại đàn này!”. Dù vậy khi được hỏi, cậu ấy không thể mô

tả các bộ phận của đàn, cũng không thể nói một cách rõ ràng sự khác biệt của đàn vĩ cầm với những loại nhạc cụ khác. Cậu ấy thậm chí gọi dây vĩ của đàn là “thanh kéo” và chưa từng xem các video dạy chơi vĩ cầm trên mạng. Thật dễ dàng để biết một người có thực sự quan tâm hay yêu thích một điều gì đó không, việc tiêu dùng quỹ thời gian và lịch sử truy cập mạng của họ sẽ nói lên tất cả.

Thật dễ dàng để biết một người có thực sự quan tâm hay yêu thích một điều gì đó không, việc tiêu dùng quỹ thời gian và lịch sử truy cập mạng của họ sẽ nói lên tất cả.

Congress là thư viện lớn nhất thế giới tọa lạc trên ngọn đồi Capitol tại thủ đô Washington DC. Thư viện gồm ba tòa nhà lớn tổng diện tích lên đến 290.000 mét vuông với khoảng hơn 170 triệu ấn phẩm, vật phẩm. Sự thật thì thế giới mạng mới là thư viện lớn nhất hành tinh. Nếu chúng ta thực hiện in ấn thành sách, tài liệu và vật phẩm hóa tất cả thông tin dữ liệu trong thế giới mạng, con số 290.000 mét vuông sẽ chẳng có nghĩa lý gì trong việc giải quyết diện tích đáp ứng công việc lưu trữ này. Kho tài nguyên thông tin, học liệu trong thế giới mạng được cập nhật và bổ sung không phải mỗi ngày mà là mỗi giây đồng hồ. Một công bố thú vị mang tên “Dữ liệu không bao giờ ngủ¹” của Domo² đưa ra năm 2021 về những gì diễn ra khi mỗi phút trôi qua trong thế giới mạng sẽ giúp chúng ta hình dung dễ dàng về sự “tiến hóa” khủng khiếp của dữ liệu Internet.

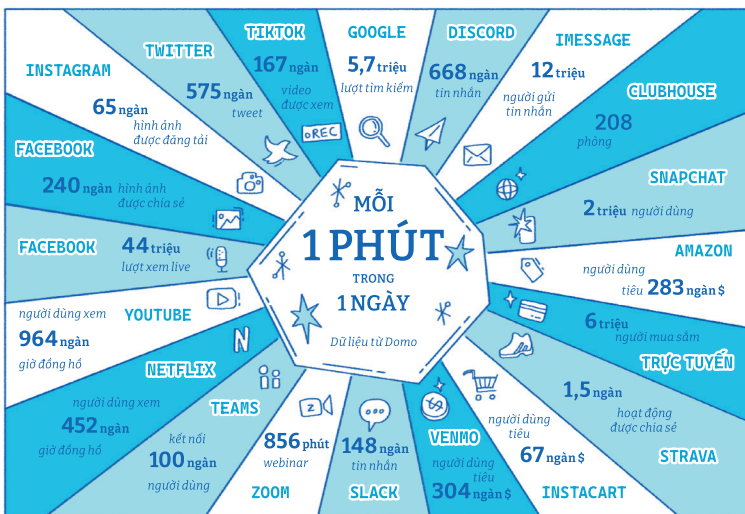
¹ Nguồn hình ảnh: <https://www.domo.com/learn/infographic/data-never-sleeps-9>

² Một công ty phần mềm đám mây tại Mỹ.

DỮ LIỆU KHÔNG BAO GIỜ NGỦ

BAO NHIÊU DỮ LIỆU ĐƯỢC TẠO RA MỖI PHÚT?

Đại dịch năm 2020 đã đảo lộn mọi thứ, từ cách chúng ta tương tác với nhau cho đến cách chúng ta tương tác với các thương hiệu và thế giới kỹ thuật số. Đồng thời, nó thay đổi cách chúng ta ăn, làm việc và giải trí. Dữ liệu không bao giờ ngủ và không có dấu hiệu chậm lại. Trong ấn bản lần thứ 9 của "Dữ liệu không bao giờ ngủ", chúng tôi mang đến cho bạn cái nhìn sơ lược về lượng dữ liệu được tạo ra mỗi phút trong thế giới kỹ thuật số ngày càng được định hướng bởi dữ liệu của chúng ta.



Tính đến tháng 7 năm 2021, Internet đã tiếp cận 65% dân số thế giới, tương đương với 5,17 tỷ người - tăng 10% so với tháng 1 năm 2021. Trong số này, 92,6% truy cập Internet qua thiết bị di động. Theo Statista, tổng lượng dữ liệu tiêu thụ trên toàn cầu vào năm 2021 là 79 zettabytes và dự kiến sẽ là 180 zettabytes vào năm 2025.



Mức tăng trưởng dân số Internet toàn cầu (Đơn vị: tỷ người)

Khi thế giới thay đổi, các doanh nghiệp cũng cần thay đổi và điều đó đòi hỏi phải có dữ liệu. Domo đem đến cho bạn sức mạnh để đưa ra các quyết định dựa trên dữ liệu bất cứ lúc nào, trên mọi thiết bị giữa một thế giới đang không ngừng thay đổi. Mỗi cú nhấp chuột, kéo, chia sẻ hoặc thích đều sẽ cho bạn biết điều gì đó về khách hàng của bạn và những gì họ muốn. Và Domo ở đây để giúp bạn và doanh nghiệp của bạn hiểu về tất cả những điều này.

TÌM HIỂU THÊM TẠI [DOMO.COM](https://domo.com)

Hơn nữa, việc truy cập thư viện Congress - phiên bản thế giới mạng vô cùng thuận tiện. Một cú nhấp chuột bạn hoàn toàn có thể dịch chuyển tức thì về những thế kỷ trước (và cả tương lai), thậm chí “gặp gỡ” bất kỳ ai, để tìm hiểu bất kỳ điều gì về những gì bạn quan tâm thông qua việc đọc, xem, nghe trên mạng (chỉ cần đảm bảo gói thuê bao mạng mà gia đình bạn sử dụng có chất lượng tốt và bạn sở hữu kỹ năng tìm kiếm thông tin thuần thực).

Vậy chúng ta có thể làm gì với kho dữ liệu khổng lồ không ngừng “tiến hóa” ấy?

Học tập? Tất nhiên rồi!

Giải trí? Tớ dám cá bạn đang giải trí và tương tác với những người xung quanh mỗi ngày qua Internet.

Bạn biết đấy, kiến thức về tất cả những bộ môn trong nhà trường cho đến những lĩnh vực ngoài nhà trường mà bạn tò mò hoặc quan tâm như Toán học, Hóa học, Vật lý, Văn học, Lịch sử, Nghệ thuật, Triết học, Tâm lý học, Y học, Xã hội học.... tất cả bạn đều có thể bắt đầu với các cỗ máy tìm kiếm quen thuộc như Google, Youtube, Safari hoặc từ các nền tảng xã hội chúng ta sử dụng mỗi ngày như Facebook, TikTok, Twitter, Instagram, Youtube, Skype... cùng hàng triệu website khác.

Tớ cực kỳ mê việc khám phá các kênh học tập thú vị trên Internet, tất nhiên rồi, tớ đang là học sinh mà. Một ngày nọ, tớ muốn kết hợp việc học tiếng Anh với việc tìm hiểu về lĩnh vực Tâm lý học. Tớ lại muốn những gì mình xem hoặc nghe để học tập phải hấp dẫn, trực quan. Tớ đã

nghĩ: “Đi đâu mà tìm được khóa học đáp ứng nhiều đòi hỏi như thế?”. Ấy vậy mà CrackCourse đã hoàn toàn đáp ứng được mong muốn của tớ. Đó là một kênh giáo dục chất lượng cao trên Youtube với 14,71 triệu người đăng ký, hệ thống video bài giảng trực quan, thông tin hay miễn phí và vấn đề là cực kỳ phù hợp với tuổi teen chúng mình. Nếu xem các video về Tâm lý học tại đây, bạn sẽ không thể cưỡng lại được sự hấp dẫn từ ngữ điệu đến những điều thú vị hết sảy về lĩnh vực này qua sự truyền đạt của Hank Green, một nhà truyền thông khoa học cực kỳ tài năng. Tương tự như vậy, không chỉ có học sinh chúng ta mà những người trưởng thành cũng thực sự được trải nghiệm việc học tập suốt đời với thư viện Congress phiên bản thế giới mạng. Các nền tảng học tập đỉnh cao như MOOC hay Khan Academy là những ví dụ tuyệt vời cho điều đó.

Kho dữ liệu trong thế giới mạng thực sự là thư viện số, là cuốn bách khoa toàn thư số kỳ diệu nhất tớ từng biết. Đó là nơi tất cả mọi người cùng học hỏi và không ngừng bổ sung vitamin “hiểu biết” cho não bộ của mình.

¹ Số liệu vào thời điểm ngày 8/5/2023.

Bonus: Mẹo tra cứu tại thư viện thế giới mạng

Muốn thu thập thông tin hiệu quả, bạn cần có kỹ năng. Công thức của việc tìm kiếm thông tin đơn giản là: **Input** (dữ liệu đầu vào) – **Công cụ tìm kiếm** – **Output** (dữ liệu đầu ra). Hãy đảm bảo bạn đã sử dụng **từ khóa** tìm kiếm (input) sát với kết quả mong đợi. Đừng quên sử dụng **tim kiếm nâng cao** và sử dụng các **thuật toán** của công cụ để nâng cao chất lượng của kết quả. Tất nhiên việc **xác định loại thông tin** muốn tìm (tin tức sự kiện thông thường, thông tin học thuật, thông tin hướng dẫn, thông tin của chính phủ...) cũng sẽ giúp bạn tìm kiếm tốt hơn. Đôi khi chúng ta cũng cần **trả phí** nếu muốn có thông tin thực sự chất lượng. Thêm một mẹo nữa, hãy **tim kiếm thông tin ở nhiều công cụ khác nhau**, bạn sẽ bất ngờ và thú vị khi nhận về các kết quả ở các định dạng khác nhau (file tài liệu, video, hình ảnh, file âm thanh...) về cùng một chủ đề tìm kiếm.

III. Đồng hành cùng người khổng lồ trên Đại lộ tinh hoa

“Camonica, con cần sâu sắc hơn khi nhìn nhận một người hoặc khi đánh giá sự việc nào đó”, có lần bố mẹ đã góp ý với tớ như vậy. Lúc ấy, tớ không thực sự quan tâm tới tính từ quan trọng nhất trong lời khuyên: “sâu sắc”. Một lần khác, khi nghe hòa thượng Thích Nhất Hạnh trả lời câu hỏi của một bạn trẻ¹, tớ đã cảm nhận được “sâu sắc” là gì.

¹Nguồn video: <https://www.youtube.com/watch?v=UOKOmQoliss&t=448s>

Bạn trẻ: Thưa thầy, con muốn biết con là ai và làm thế nào để con trả lời câu hỏi đó?

Thiền sư: Mình là sự tiếp nối của cha mẹ, là sự tiếp nối của tổ tiên, điều này rất rõ. Mình không có một cái ngã riêng biệt. Nếu nhìn vào bản thân, mình có thể thấy cha mình, mẹ mình trong từng tế bào cơ thể. Mình có thể thấy tổ tiên mình trong từng tế bào, đất nước mình, dân tộc mình trong từng tế bào. Mình có thể thấy rằng mình được tạo nên từ nhiều yếu tố, có thể được gọi là “yếu tố không phải mình”, như bông hoa kia chỉ có thể tạo thành từ những yếu tố không phải “hoa”. Trong bông hoa ta có thể thấy ánh mặt trời, mưa, đất, khoáng chất, đám mây và chúng không phải “hoa”. Nhưng chúng đã tập hợp lại với nhau theo cách nào đó và tạo tác thành bông hoa. Tương tự như thế, những yếu tố không phải là “mình” sẽ tạo tác nên “mình”.

Tại sao câu trả lời của thiền sư lại sâu sắc với một thiếu niên như tớ? Bởi vì tớ nhận ra, bản thân mình không được sinh ra với một đáp án sẵn có rằng mình là ai mà tất cả những yếu tố như cha mẹ, thiên nhiên mình được trải nghiệm, những con người xung quanh mình gặp gỡ... đều ảnh hưởng và góp phần hình thành nên mình. Có lẽ đó là lý do quan trọng khiến người ta giáo dục trẻ em và thanh thiếu niên thông qua những tấm gương về các vĩ nhân, những con người thành công và tử tế, trong nhiều lĩnh vực. Họ muốn tạo nên những ảnh hưởng tích cực trong quá trình người trẻ hình thành con người của mình.

Những điều này có liên quan gì đến vùng sáng chúng ta đang khám phá trong thế giới mạng và liên quan gì đến Đại lộ tinh hoa? Cùng một nguyên lý với chia sẻ của thiền sư Thích Nhất Hạnh, tớ muốn tâm sự với bạn rằng, những gì chúng ta trải qua, những người chúng ta gặp gỡ, đặc biệt là những người xuất hiện thời gian dài trong cuộc sống, sẽ góp phần hình thành nên con người của chúng ta. Đó là những ảnh hưởng vô hình nhưng mạnh mẽ, bất kể chúng ta có ý thức được điều đó hay không. Bạn thử nghĩ xem, tớ và bạn đều chỉ có 60 phút cho một giờ, 24 giờ cho một ngày, 365 ngày cho một năm. Việc tiêu dùng thời gian và chủ động lựa chọn những ai xuất hiện trong bức tranh cuộc sống của mình thực sự quan trọng.

Nếu bạn quan tâm tới lịch sử, tại sao không theo dõi anh Trường Lịch Sử, một tiktoker nổi tiếng về chủ đề này?

Nếu bạn quan tâm tới thời trang, tại sao không theo dõi chị Châu Bùi?

Nếu bạn quan tâm tới marketing và chủ đề đời sống, tại sao không theo dõi chị Giang Oai?

Nếu bạn quan tâm tới tiếng Anh, du học, kỹ năng mềm, chủ nghĩa tối giản, tại sao không theo dõi chị Chi Nguyễn và blog thepresentwriter.com của chị?

Nếu bạn quan tâm tới thiện nguyện, tại sao không theo dõi anh Quang Linh với những hoạt động hỗ trợ cuộc sống ở châu Phi hay Hoàng Hoa Trung với dự án Nuôi em nổi tiếng?

Nếu bạn quan tâm tới học bổng, tại sao không theo dõi chị Hoa Đình cùng với cộng đồng Scholarship for Vietnamese students của chị và các cộng sự?

Ngay cả những nhân vật liệt kê ở trên cũng chỉ là những ví dụ giới hạn, trong mỗi lĩnh vực ấy còn rất nhiều các cá nhân tài năng, có nhiều thành tựu và sẵn sàng đóng góp hay chia sẻ những giá trị họ có cho cộng đồng. Vượt ra ngoài những cái tên Việt Nam, bạn hoàn toàn có thể tiếp cận trực diện “ngôi nhà online” của những “người khổng lồ” trong các lĩnh vực trên hành tinh như Elon Musk giới công nghệ, LeBron Raymone James (vận động viên bóng rổ) giới thể thao, Ellen Lee DeGeneres (diễn viên hài, người dẫn chương trình) giới truyền hình, Kendall Nicole Jenner (người mẫu) giới thời trang...



Như đã chia sẻ, tớ quan tâm tới tâm lý học. Mark Manson, tác giả của cuốn sách nổi tiếng *Nghệ thuật của việc đểch quan tâm* là một người thành công trong chuyên môn này. Tớ đã đọc sách và theo dõi tài khoản Facebook của anh ấy trong thời gian dài và tớ có thể cảm nhận được sự ảnh hưởng của Mark đối với tư duy cũng như thế giới quan của mình. Đơn giản như thế này! Cách đây hơn hai tháng, tớ thực sự đau đầu về một vấn đề. Người bạn thân nhất của tớ gặp khủng hoảng nặng nề vì mối quan hệ của cha mẹ đổ vỡ. Tớ luôn ở bên lắng nghe và chia sẻ, nhưng tớ biết như thế là chưa đủ, bạn tớ vẫn chìm trong cảm giác bất lực và bị xé làm đôi. Tớ chẳng giúp được gì cho bạn mình, tớ chỉ là một thiếu niên!

Sau đó tớ nghĩ “Nếu là Mark, anh ấy sẽ nhìn nhận vấn đề như thế nào và quyết định ra sao?”. Tớ đã tự hỏi điều này có kỳ cục không nhỉ? Nhưng bạn biết không, đó không phải việc bạn bắt chước người khác hay sống theo quan điểm của người khác, đó là việc bạn soi chiếu vấn đề của bản thân mình ở nhiều góc độ, trong đó có góc độ của một chuyên gia (thay vì than khóc trong niềm tin giới hạn của mình). Kết quả khá thú vị, sau khi chúng tớ vận dụng lối tư duy tích cực trong cuốn sách *Nghệ thuật của việc đểch quan tâm* thì mọi chuyện đã được cải thiện. Bạn tớ không vô cảm trước vấn đề nhưng đã biết cách lựa chọn lối suy nghĩ tự chủ và tập trung vào điều quan trọng đối với mình. Bạn biết không, cách đây 18 giờ đồng hồ (khi tớ đang viết những dòng này vào ngày 10/5/2023), Mark đã đăng một dòng nội dung trên trang cá nhân khiến tớ cảm

thấy nó đến thật đúng thời điểm (tớ vừa trải nghiệm điều đó): “Hạnh phúc có một loại nước sốt bí mật và bạn sẽ tìm thấy nó trong việc giải quyết vấn đề của mình, chứ không phải trong việc né tránh chúng¹”. Bất chấp việc Mark chưa hề biết đến chúng tớ nhưng giữa chúng tớ và anh ấy dường như có sự đồng điệu nào đó thật thú vị. Tớ tự nhủ, khi trình độ tiếng Anh tốt hơn, nhất định tớ sẽ nhắn tin vào tài khoản cá nhân của Mark để chia sẻ về điều này!

Đối với tớ, thế giới mạng không chỉ có một mà có vô số Đại lộ tinh hoa, nơi những con người tài năng, tử tế và có phong cách sống rõ ràng chia sẻ những giá trị tốt đẹp họ có từ kiến thức, kỹ năng, trải nghiệm và những người theo dõi họ được hưởng điều đó. Lĩnh vực nào cũng có những người tích cực chia sẻ với cộng đồng xung quanh, chúng ta hoàn toàn có thể theo dõi và học hỏi từ họ. Đồng hành cùng họ, bạn cũng sẽ nhận ra các lĩnh vực làm việc đã ảnh hưởng tới người theo đuổi nó như thế nào. Đó là điều có ích với những người trẻ tuổi đang khám phá thế giới nghề nghiệp như chúng ta. Tuyệt vời hơn nữa, những cá nhân tích cực thường xây dựng cộng đồng ảnh hưởng của họ, trong đó họ chia sẻ hiểu biết và giá trị cá nhân của mình đến những người quan tâm.

Internet sẽ đưa họ đến gần hơn dù chúng ta ở bất kỳ đâu, dù chúng ta dùng một chiếc Macbook đắt tiền hay đơn giản là một chiếc điện thoại kết nối mạng với giá chỉ vài ba triệu. Hãy cân nhắc những ai sẽ xuất hiện trong

¹ Nguồn: <https://www.facebook.com/Markmansonnet>

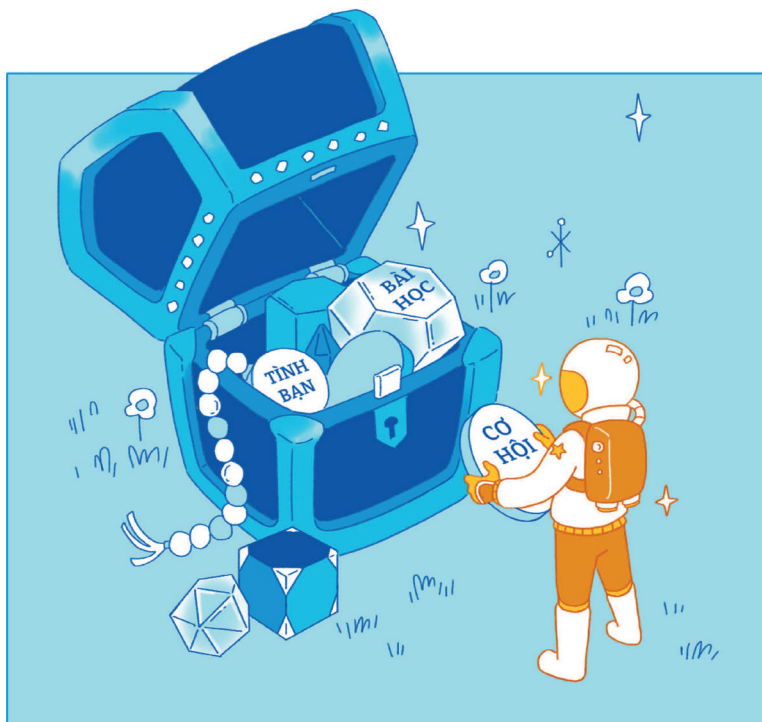
cuộc sống của bạn, những nội dung sẽ xuất hiện trên “bức tường online” từ nền tảng xã hội mà bạn tham gia, chúng ta sẽ luôn chịu ảnh hưởng từ những gì mình thu nạp.

Hãy cân nhắc những ai sẽ xuất hiện trong cuộc sống của bạn, những nội dung sẽ xuất hiện trên “bức tường online” từ nền tảng xã hội mà bạn tham gia, chúng ta sẽ luôn chịu ảnh hưởng từ những gì mình thu nạp.

IV. Truy tìm kho báu

- Internet mà cũng có kho báu ư?
- Tất nhiên rồi!
- Nhưng kho báu đó có thể là gì nhỉ?
- Còn phải xem đối với bạn, điều gì được coi là kho báu!

Tớ không đùa đâu, Internet quả thực có chứa các kho báu ngậm. Nhiều người đã tìm thấy trong thế giới đó tình bạn chân thành, ý tưởng hấp dẫn, cảm hứng hành động và cả những học bổng đáng giá. Đó là các kho báu mà họ phải trải qua thời gian và thử thách để có thể tìm ra, giống như Luffy tìm kiếm One Piece vậy!



Tớ muốn kể với các cậu một câu chuyện về việc bạn tớ đã tìm ra kho báu như thế nào. Chúng ta hãy bắt đầu với một lá thư giới thiệu dưới đây:

“Kính gửi Ban tuyển sinh học bổng UWC¹!

Tôi là Đinh Thị Hồng Nhung, mentor hướng nghiệp của em TDK trong dự án giáo dục hướng nghiệp Tumany (một dự án học tập và trải nghiệm ngoài nhà trường) mà K đã tham gia vào mùa hè 2022 tại Lạng Sơn, quê hương của cả hai chúng tôi!

Với tất cả sự chân thành, tôi thấy hạnh phúc khi K nghiêm túc tìm kiếm cơ hội học tập và trải nghiệm ở nước ngoài. Bởi chính bản thân tôi, trên hành trình làm giáo dục hơn mười năm qua, vẫn luôn khích lệ học sinh của mình phát huy động lực bên trong, mở rộng trải nghiệm và can đảm bước ra khỏi vùng an toàn để có thể nhìn thế giới đa chiều đa diện và trách nhiệm. Tôi càng vui hơn khi được K tin tưởng để viết bức thư giới thiệu này gửi tới Ban tuyển sinh của học bổng UWC.

Sau khi nghiên cứu kỹ website của học bổng UWC (<https://www.vn.uwc.org/>), tìm hiểu về giá trị cốt lõi cũng như các tiêu chí tuyển chọn của ban tuyển sinh, tôi cho rằng TDK là một bạn trẻ phù hợp với học bổng này.

Lý do đầu tiên bởi K có động lực bên trong mà tôi có thể cảm nhận được ngay trong lần gặp đầu tiên với em vào ngày 25/1/2022. Đó là cuộc gặp do K chủ động kết nối và sắp xếp với tôi qua Facebook với ý tưởng tạo lập một tổ chức phi lợi nhuận để thực hiện các chương trình,

¹ UWC (Trường Thế giới Liên kết) là một tổ chức giáo dục quốc tế kết nối con người, quốc gia, và các nền văn hóa bằng giáo dục nhằm hướng tới sự hòa bình và một tương lai bền vững. Website chính thức của UWC Việt Nam: <https://www.vn.uwc.org/>

sự kiện xã hội tại Lạng Sơn. Ấn tượng về một cậu học sinh lớp 10 nhưng đã có mối quan tâm đặc biệt với các hoạt động xã hội, biết quan sát và tìm kiếm người có cùng mối quan tâm để thảo luận đến giờ vẫn rất rõ ràng trong tâm trí tôi. Tôi cho rằng mong muốn phát triển bản thân và tạo ra ảnh hưởng tích cực cho cộng đồng là động lực bên trong đáng trân trọng ở em học sinh này, bất chấp những điều kiện còn hạn chế về nhiều mặt tại một tỉnh miền núi như Lạng Sơn.

Và rồi là một mùa hè cùng gắn bó trong dự án giáo dục hướng nghiệp Tumany, tôi đã có thời gian quan sát và hiểu hơn về em khi K làm tình nguyện viên trong ban truyền thông. Mối quan tâm của em đối với sự gắn kết giữa các thành viên trong dự án cũng như sự gắn kết giữa mục tiêu của dự án với những bạn trẻ có cùng khao khát phát triển như em là một điểm cộng rõ ràng ở em trong lòng tôi. Cũng bởi mong muốn kết nối này, em có những cố gắng trong truyền thông nội bộ và truyền thông bên ngoài mà các bạn khác trong đội nhóm đều có thể cảm nhận được. Có những lúc em buồn lòng vì sự thiếu tích cực hoặc sự gắn kết còn lỏng lẻo của một số thành viên, nhưng nỗi buồn đó là một biểu hiện khác của mong muốn gắn kết cũng như thúc đẩy việc em đi tìm giải pháp. Vì thế, đối với tôi, K là một bạn trẻ luôn mong muốn học hỏi, luôn mong muốn có trải nghiệm đa dạng, có sự gắn kết với cộng đồng xung quanh và sẵn sàng tôn trọng sự khác biệt trong tính cách giữa người với người. Hơn nữa, K không phải là một bạn trẻ tính toán và ngại việc. Em sẵn sàng hỗ trợ tất cả các bạn khác trong dự án Tumany trên tinh thần làm sao để cùng đạt được mục

tiêu chung. Với tinh thần đáng trân trọng này, K cũng được trao chứng nhận “Tình nguyện viên xuất sắc” trong dự án.

Để ước mơ phát triển bản thân và cống hiến cho cộng đồng của K thực sự trở thành hiện thực, tôi cảm thấy K sẽ cần học hỏi và mài sắc hơn nữa nhiều phẩm chất và cả tố chất trong em. Có lẽ vì thế, học bổng UWC lại càng phù hợp với em hơn. Còn gì tuyệt hơn nếu K được theo học tại một môi trường đa dạng, nơi đề cao những nguyên tắc về hợp tác, hòa bình, kiểm soát và giải quyết vấn đề. Môi trường này sẽ giúp tính chủ động của K đi đúng hướng và nhu cầu kết nối, học hỏi của em được phát huy trong điều kiện thuận lợi.

Tôi tin tưởng rằng TDK, một học sinh đến từ Lạng Sơn, sẽ phù hợp với học bổng UWC trên cả hai phương diện, học bổng này là cơ hội phát triển của K và K có lẽ sẽ là một mảnh ghép đáng tự hào của “gia đình UWC” nếu em được trao cơ hội”.

Bức thư trên có liên quan đến kho báu mà K, bạn tớ, đã tìm thấy cho mình. Người viết bức thư ấy là một người hoạt động trong lĩnh vực phát triển thanh thiếu niên mà K trong một lần chủ động nhắn tin trên Facebook cá nhân của cô ấy, đã làm quen và sau đó trở thành tình nguyện viên trong trại hè mà cô ấy tổ chức. Cô ấy trở thành một người lớn cùng mối quan tâm nằm trong mạng lưới kết nối của K. Bức thư trên là một phần trong hồ sơ để K vượt qua vòng đầu tiên trong kỳ tuyển sinh của học bổng UWC, một học bổng mà nhiều bạn thiếu niên ở nhiều nơi trên thế giới muốn theo đuổi. K đã vượt qua hai vòng thi và

dừng lại ở vòng thứ ba. Nhưng chính xác như K từng tâm sự với tớ: “Camonica, hiển nhiên là tớ buồn vì không vượt qua được vòng thứ ba để sở hữu học bổng nhưng tớ không bao giờ hối hận khi theo đuổi học bổng này, bởi tớ đã tìm thấy một kho báu tuyệt vời có ý nghĩa ngang với học bổng ấy, đó là trải nghiệm và những kết nối mà nó mang lại, đặc biệt là tình bạn với nhóm Heo khô cháy tớ”.

Tình bạn ấy bắt đầu từ một nhóm chat hơn 100 người, đều bao gồm các bạn cùng theo đuổi UWC. Tám người chúng tớ là những người tương tác tích cực nhất trong nhóm, đến nỗi nói cả những điều không liên quan tới học bổng và cảm thấy làm phiền nhóm chung nên đã tự lập nhóm riêng để nói chuyện cho thoải mái. K thích tinh thần cạnh tranh lành mạnh và cả cách mọi người chia sẻ, nói chuyện trong nhóm. Có những bạn hỏi đầu K nghĩ là “Ừa, sao nó chảnh dữ vậy?”, ấy thế mà càng qua thời gian, K càng nhận ra còn nhiều điều thú vị đáng quan tâm hơn rất nhiều sau vẻ ngoài “chảnh” ấy. Hãy hình dung, tám người bạn ở nhiều tỉnh thành khác nhau, mỗi ngày đều gọi video cho nhau, có lúc tới nửa đêm, để hướng dẫn nhau làm hồ sơ học bổng, để chia sẻ căng thẳng chạy deadline công việc, để chia sẻ vui buồn. Thế giới mạng đã kéo gần họ lại với nhau. K cho rằng: “Chúng tớ chơi lâu được với nhau, cũng tìm gặp nhau ở ngoài đời sau hơn một năm tương tác online, đó là vì chúng tớ hợp tần số, từ đặc điểm “xàm ngôn” vô tư như nhau, đến tính cách, hoàn cảnh gia đình và tất nhiên là mối quan tâm. Thậm chí tớ thân thiết với họ hơn cả với bạn bè trong trường lớp. Với hai năm rưỡi gần

bó, những người bạn ấy đã cho tớ nhận thấy rõ hơn con người xã hội và cả con người nhạy cảm bên trong mình. Nhóm Heo khô cháy tớ (tên chúng tớ tự đặt cho nhóm mình) với tám người bạn thân thiết là kho báu đối với tớ bởi tình bạn ấy là chỗ dựa tinh thần, là nơi phản chiếu bản thân tớ, là nơi tớ học hỏi noi theo, là nguồn động lực và thú vị là ở đó, tớ cũng trở thành chỗ dựa cho người khác”.

Có không ít tình bạn ảo trong thế giới mạng, tình yêu và lòng nhân ái cũng như vậy. Vì nhiều lý do khác nhau, người ta tạo ra những thứ tình cảm “fake¹” (bạn sẽ hiểu rõ hơn khi đọc về “vùng tối” ở chương sau). Cũng vì vậy những mối quan hệ đến từ thế giới mạng thường đem lại cảm giác thiếu tin tưởng đối với cộng đồng. Dù vậy, câu chuyện của K và những người bạn phương xa không nằm trong số đó. Hơn nữa, câu chuyện này không nằm trong “sách đỏ”, nó hoàn toàn có thể được tìm thấy nhiều hơn trong cuộc sống của tuổi teen chúng mình. Những tình bạn như vậy quý giá và có ý nghĩa giống như những kho báu đối với chúng ta. Điều đáng nói là, kho báu là không giới hạn trong thế giới mạng.

Kho báu không chỉ là tình bạn, là học bổng, mà rộng hơn, kho báu trong thế giới mạng có thể được khái quát trong một từ: “cơ hội”. Thế giới mạng đem đến cơ hội để tớ và các bạn có thể khám phá bản thân mình, mở rộng kết nối và đem lại những trải nghiệm đáng giá mà ngay bây giờ, khi bạn đang đọc cuốn sách này, bạn đang sở hữu nó (hoặc bạn rồi sẽ được cảm nhận trong tương lai).

¹ Fake: Giả mạo (Từ ngữ thường dùng của tuổi teen).

Thế giới mạng đem đến cơ hội để tớ và các bạn có thể khám phá bản thân mình, mở rộng kết nối và đem lại những trải nghiệm đáng giá.

Bonus: Mẹo đón nhận những kho báu ngấm

Hầu hết đám trẻ tui mình không quan tâm đến kỹ năng chiêm nghiệm. Nhưng bằng cách nào đó, chiêm nghiệm lại là kỹ năng giúp chúng ta đón nhận cơ hội tốt hơn. Vì thế, bạn có thể thử **viết nhật ký mỗi ngày**, thử trò chuyện sâu với người khác hoặc thực hành bài tập dòng sông cuộc đời để sống sâu hơn với những gì mình trải qua mỗi ngày. Nhà cải cách giáo dục cấp tiến người Mỹ, John Dewey từng nói “Chúng ta không học từ trải nghiệm mà từ việc suy ngẫm về trải nghiệm”, tức là từ chiêm nghiệm. Chẳng thế mà tổ chức Hợp tác và Phát triển kinh tế (OECD) cũng xem chiêm nghiệm là một năng lực, một phương tiện hữu hiệu để phát triển chuyên môn trong nghề nghiệp¹. Chiêm nghiệm tốt vừa giúp chúng ta có những bài học ý nghĩa cho mình, tự nhận thức về mình vừa giúp chúng ta biết phải kể câu chuyện gì và hành động như thế nào khi cơ hội đến và những kho báu ngấm hiện ra.

¹ Theo bài báo “Chiêm nghiệm - Một biện pháp hiệu quả để phát triển chuyên môn cho giáo viên” (tác giả Nguyễn Thị Hồng Nam, Trịnh Quốc Lập, Võ Huy Bình), đăng trên Tạp chí Khoa học trường Đại học Cần Thơ, số 41, năm 2015.

V. Trải nghiệm tự hào tại Sân chơi lớn

Cụm từ “sân chơi lớn” có khiến bạn nghĩ ngay tới các cuộc thi hay các diễn đàn quốc tế không? Thực ra đó cũng là một phần nội dung tớ muốn nói đến ở đây đây. Có nhiều cuộc thi và diễn đàn hấp dẫn, bổ ích dành cho tuổi teen mà chúng ta có thể dễ dàng tìm thấy trong thế giới mạng. Rất nhiều trong số đó không giới hạn quốc tịch và là sân chơi lớn của thanh thiếu niên đến từ mọi nơi trên hành tinh này. Cùng đến với một số ví dụ về các cuộc thi online tiêu biểu dưới đây nhé:

Cuộc thi viết thư Quốc tế UPU¹

Cuộc thi viết thư Quốc tế UPU (International Letter - Writing Competition for Young People) là cuộc thi sáng tác tác phẩm văn học dưới hình thức viết thư được tổ chức thường niên cho thanh thiếu nhi do UPU và UNESCO² phối hợp tổ chức. Vượt qua khuôn khổ của cuộc thi sáng tác văn học thông thường, cuộc thi này là sân chơi lớn và cũng là diễn đàn lớn để thanh thiếu nhi bày tỏ tình cảm, quan điểm, góc nhìn về gia đình và cuộc sống xã hội xung quanh mình.

Cuộc thi Silent Manga Audition³:

Là một tín đồ của manga, có lẽ bạn đã nghe về SMA, cuộc thi sáng tác truyện tranh không có lời thoại lớn nhất trên thế giới. Bằng cách này, những người sáng tạo ở mọi

¹ UPU (Universal Postal Union): Liên minh Bưu chính Quốc tế

² UNESCO: Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa Liên hợp quốc

³ Nguồn thông tin về cuộc thi: <https://www.manga-audition.com/>

lứa tuổi ở bất kỳ quốc gia nào cũng có thể vượt qua rào cản ngôn ngữ để chia sẻ tình yêu họ dành cho manga. SMA là cánh cổng bước vào thế giới manga Nhật Bản, mục tiêu của cuộc thi rất rõ ràng là phát triển các thể hệ kế cận của vương quốc truyện tranh mà cơ hội được tham gia MasterClass và gia nhập Làng Nghệ sĩ Aso 096k thực sự tuyệt cú mèo.

Cuộc thi tiếng Anh IOE¹

IOE là cuộc thi trực tuyến Olympic tiếng Anh (Internet Olympiads of English). Cuộc thi này được tổ chức liên tục từ năm học 2010 - 2011 đến nay. Đây là sân chơi trực tuyến môn tiếng Anh cho học sinh từ lớp 3 đến lớp 12 trên cả nước. Với sân chơi này, cơ hội tiếp cận tiếng Anh và Tin học đến gần hơn và bình đẳng hơn với trẻ em, thanh thiếu niên ở mọi tỉnh thành. Tham gia IOE, bạn sẽ hứng thú và có động lực hơn với bộ môn ngoại ngữ này.

Thực ra còn vô vàn các cuộc thi thuộc nhiều lĩnh vực như môi trường, âm nhạc, hội họa, viết lách, thiết kế, toán học, khoa học công nghệ,... bạn hoàn toàn có thể tiếp cận thông qua thế giới mạng hoặc dự thi hoàn toàn trên nền tảng trực tuyến. Internet quả thực là một sân chơi lớn cho những ai sẵn sàng với nó! Chỉ với một cụm từ tìm kiếm chung chung (chưa nói đến kỹ năng tìm kiếm thông tin ở cấp độ cao hơn) như “các cuộc thi online tiêu biểu dành cho học sinh” bạn sẽ nhanh chóng biết về các cuộc thi thú vị và bổ ích ấy!

¹ Nguồn thông tin về cuộc thi: <https://ioe.vn/>



“Sân chơi lớn”, bên cạnh việc mở ra các cuộc thi giúp chúng ta sáng tạo, rèn luyện và thử sức, tớ còn muốn các bạn khám phá một điều thú vị nữa ở “sân chơi lớn”, đó là con người xã hội của chính mình. Nghe có hàn lâm quá không nhỉ, con người xã hội ở đây chỉ đơn giản là con người bạn muốn trở thành trong xã hội và muốn thể hiện với mọi người xung quanh, chính xác hơn con người ấy thể hiện mối quan tâm và điều bạn muốn tác động đến cộng đồng xung quanh. Ồ! Đừng hiểu nhầm bạn sẽ phải gồng mình lên để thể hiện những điều “có vẻ tốt đẹp và hữu ích” để ghi điểm với mọi người, vì chân thật với bản

thân, với những gì mình thích, mình nghĩ còn quan trọng hơn. Việc tiếp theo là bạn bộc lộ nó một cách có văn hóa cũng như đảm bảo luật an toàn an ninh mạng mà thôi.

Thế này nhé, nếu ai đó đặt câu hỏi “Bạn là ai?” hoặc đề nghị bạn tự giới thiệu về mình. Ngoài câu trả lời với mô thức kinh điển: “Tớ tên là A, con ông B, nhà ở địa điểm C, đang học lớp D, trường E” thì bạn có thể có những câu trả lời khác giúp người nghe hiểu mình nhanh chóng và dễ dàng hơn rất nhiều. Đó là câu trả lời về mối quan tâm và những điều bạn đang làm. Thế giới mạng trong ý nghĩa một sân chơi lớn, sẽ giúp đem lại những câu trả lời như thế, cũng như cách nó đã giúp thế giới người trưởng thành tìm hiểu và kết nối cùng nhau.

Thế giới mạng trong ý nghĩa một sân chơi lớn, sẽ giúp đem lại những câu trả lời như thế, cũng như cách nó đã giúp thế giới người trưởng thành tìm hiểu và kết nối cùng nhau.

H.T là người bạn tớ rất thích! Ở cậu ấy luôn toát lên sự cầu thị và lòng ham học hỏi, đến nỗi bất kỳ ai gặp cậu ấy lần đầu tiên cũng cảm nhận được ngay những điều tốt đẹp này. H.T đã có trải nghiệm khá tuyệt ở sân chơi lớn Internet theo ý nghĩa mà tớ đã nói ở trên, đó là việc tìm kiếm và tạo dựng con người xã hội của bản thân mình. Tik Tok, nền tảng video và mạng xã hội lớn trên thế giới, đã giúp H.T thực hiện điều này. Từ tháng 1/2023, cậu ấy bắt đầu đăng tải những video đầu tiên cho kênh nội dung riêng của mình mang tên “1% mỗi ngày”. Ý tưởng đơn giản là cậu sẽ chia sẻ những điều hữu ích nho nhỏ giúp

bản thân và những người xung quanh trở nên tốt hơn mỗi ngày. Nội dung của “1% mỗi ngày” tập trung vào việc học hỏi nghệ thuật giao tiếp, kỹ năng nền tảng và phát triển tư duy. Quá trình tạo dựng kênh và xuất bản video đều đặn khiến H.T không chỉ là thay đổi phiên bản cũ kỹ của mình, cậu ấy đã thay đổi đáng kể mà khi tự chiêm nghiệm lại, kết quả thật xứng đáng!

“Đầu tiên phải nói đến sự thay đổi về thói quen. Đơn giản như việc tớ không còn note nhiều trên điện thoại mà đi đâu, làm gì cũng luôn có bên mình một cuốn sổ tay để ghi chép mọi thứ học hỏi được hay mọi ý tưởng tìm đến bất ngờ. Việc ghi chép và tóm lược thông tin giúp tớ học mọi lúc mọi nơi.

Thực ra việc tạo lập thói quen ghi chép trên sổ tay là một cách nói khác của việc não bộ của tớ đang làm quen với một thói quen mới: thói quen học hỏi và sáng tạo nội dung mỗi ngày. Tin tớ đi, nếu cậu định trở thành một người sáng tạo nội dung trên nền tảng xã hội, cậu sẽ cần học hỏi, tìm tòi và chọn lọc thông tin cũng như tìm kiếm ý tưởng rất nhiều. Công việc đó gần như việc cậu ăn uống mỗi ngày vậy. Đã dành thời gian cho việc tìm kiếm và xây dựng nội dung chất lượng, tự nhiên tớ bỏ được thói quen “tiêu xài” thời gian lãng phí cho những trò game vô bổ (đối với tớ) trước đây.

Tiếp theo là sự thay đổi góc nhìn và tư duy. Tớ từng nghĩ chỉ có sừu nhi thì mới chơi Tik Tok. Tớ đã cho rằng đó là nền tảng giải trí vô bổ với những clip câu dẫn lướt xem, lướt thích vô nghĩa. Nhưng khi tớ tiếp cận Tik Tok một cách chủ động và có mục đích rõ ràng, tớ mới ngỡ ngàng nhận ra tác dụng lớn lao và sức mạnh khủng khiếp của nền tảng này. Cũng như Facebook

và Youtube, Tik Tok thậm chí năng động hơn nhiều bởi định dạng ngắn gọn, dễ tiếp cận.

Chỉ vài tháng kiên trì trên sân chơi Tik Tok, tớ nhận thức rõ nét hơn về bản thân mình. Thứ nhất, tớ có thể trở thành người kiên trì. Người ta nói cần 21 ngày kiên trì liên tục để tạo dựng một thói quen, với 110 video sản xuất liên tục và có video đạt tới hơn 160.000 lượt xem trong năm tháng, tớ đã thiết lập được thói quen sáng tạo nội dung, tớ vui vì nhận thấy mình khá chăm chỉ và bền bỉ. Thứ hai, tớ ý thức rõ được sự quan tâm của mình dành cho nội dung phát triển bản thân, đặc biệt tớ rất thích nói về phát triển tư duy và tạo dựng kỹ năng. Thứ ba, điều này thực sự quan trọng nè. Tớ là người hướng tới sự xuất sắc và có nhu cầu thể hiện bản thân cao. Bạn tin không, ngay lúc này tớ đã quan tâm tới việc xây dựng thương hiệu cá nhân, điều này đặc biệt giúp ích cho một người dự định theo đuổi ngành marketing như tớ”.

Tiếp tục nói đến ý nghĩa Sân chơi lớn của thế giới mạng, tớ cho rằng H.T có cơ hội được thử những phiên bản mà cậu ấy muốn và được tập trung vào chính mình. Giữa thế giới rộng lớn và sự sôi động của các làn sóng trendy trong thế giới ấy, bạn sẽ chẳng đi được dài lâu và chẳng khiến ai nhận ra mình nếu bạn không tập trung vào bản thân bạn.

Thế giới mạng là một sân chơi lớn, nó giãn nở không giới hạn về chiều rộng với việc khởi nguồn và gia nhập từ bất cứ nơi đâu. Nó còn giãn nở không giới hạn về chiều dài, tức là bạn có thể nhìn thấy sự thay đổi, chuyển biến (và cả chuyển hóa) của mình sau những chặng đường kiên trì xuất hiện trong sân chơi ấy. Nói đơn giản hơn thì bạn

có thể nhận ra được các phiên bản khác nhau cùng với sự trưởng thành của mình qua sự phản chiếu trong thế giới mạng. Lập một tài khoản cá nhân trên các nền tảng xã hội, chăm sóc tài khoản ấy và xuất hiện đều đặn, thời gian càng dài lâu bạn càng có câu trả lời rõ ràng về việc bạn là ai và bạn muốn điều gì.

Bonus: Mẹo khi trải nghiệm tại sân chơi lớn

Truy cập Internet đồng nghĩa với việc bạn đang ở trong Sân chơi lớn, bất kể bạn có chú ý đến điều đó hay không. Vậy thì tại sao không vận dụng kỹ năng thử và trải nghiệm để tạo nên điều gì đó ý nghĩa? Có hẳn một mô hình học tập thông qua trải nghiệm được phát triển bởi David Kolb, bạn có thể tìm hiểu về lý thuyết này để rèn tập kỹ năng trải nghiệm. Nhưng có một sự thật, nếu bạn không có kỹ năng tốt, việc trải nghiệm dễ rơi vào lan man và chẳng đi đến đâu. Cốt lõi của kỹ năng này nằm ở việc một trải nghiệm nào đó bạn muốn có được tại Sân chơi lớn phải đảm bảo: mục tiêu rõ ràng, kế hoạch cụ thể, hành động cam kết và trân trọng bài học. Tất nhiên dù bạn có trải nghiệm điều gì thì đừng quên bước đi trong Sân chơi lớn với sự tử tế và an toàn.

VÙNG TỐI TRONG THẾ GIỚI MẠNG

I. Nước mắt rơi trên Đồi lửa đảo

Trong “Chương trình 25 năm Internet Việt Nam & Internet Day 2022¹” do Hiệp hội Internet Việt Nam và Trung tâm Internet Việt Nam đồng tổ chức, ngày 19/11/1997 được nhắc lại với ý nghĩa của một dấu ấn lịch sử. Đó là ngày Việt Nam chính thức kết nối mạng Internet toàn cầu. Ngày nay, tớ và bạn đều nằm trong 70% dân số² đang sử dụng mạng lưới này. Những điều tuyệt vời chúng ta đã khám phá ở vùng sáng không phải là tất cả về thế giới này. Có một vùng tối rộng lớn với những thông tin giả mạo luôn đan xen, rình rập sau mỗi bước đi của chúng ta khi truy cập mạng.

Đó có thể là một trò đùa dở khóc dở cười như câu chuyện sau đây:

“Sáng 21/2, trên mạng xã hội xuất hiện công văn (số 234/UBND-KGVX ngày 21/2/2021) ghi Phó chủ tịch UBND tỉnh Quảng Nam Trần Văn Tân ký “về việc cho học sinh, sinh viên, học viên trên địa bàn tỉnh tiếp tục nghỉ học sau Tết Nguyên đán Tân Sửu - 2021 để phòng, chống dịch Covid-19 (...)

¹ Theo bài viết “Internet Day 2022: Người dùng Internet Việt Nam đạt hơn 70% dân số sau 25 năm” của Phi Long đăng trên vtv.vn ngày 7/12/2022

² Thống kê của Bộ Thông tin và Truyền thông tính đến tháng 9/2022.



Ngày 24/2, trao đổi với Thanh niên, một lãnh đạo Công an tỉnh Quảng Nam cho biết người làm giả văn bản cho học sinh trên địa bàn tỉnh nghỉ học 1 tháng để phòng, chống dịch Covid-19 lan truyền trên mạng xã hội trước đó, là học sinh của một trường THCS trên địa bàn H.Phú Ninh¹.

¹ Theo bài báo “Một học sinh làm giả văn bản cho học sinh nghỉ học một tháng”.

Nhưng trong nhiều trường hợp đó không chỉ là trò đùa vô thưởng vô phạt mà còn là những nguy hiểm rình rập ở thế giới ảo. Một phút nhẹ dạ, tở và bạn hoàn toàn có thể sa chân đến Đồi lửa đảo, nơi thống trị của những kẻ chuyên buôn bán niềm tin để trục lợi cho mình.

Để tở kể cho bạn một trải nghiệm tệ hại của mình khi đi lạc đến ngọn đồi đáng ghét này. Một ngày nọ, người anh họ thân thiết của tở đột nhiên nhắn tin qua Messenger rằng: “Anh có chuyện nên cần tiền gấp, mày hãy giúp anh, chuyển ngay cho anh 2.000.000 đồng vào số tài khoản anh gửi phía dưới. Nếu không có đủ, hãy vay bạn bè xem sao, anh cần quá nên mới nhờ mày, giúp anh nhé”. Thấy anh gặp chuyện, tở gọi lại ngay nhưng anh nhắn đang đi học không nghe máy chỉ nhắn tin được thôi. Cứ thế, sau một hồi nhắn qua nhắn lại, tở chuyển tiền qua tài khoản cho anh ấy. Đó là số tiền lớn với tở nhưng không phải không thể xoay sở, nhất là khi tở luôn có một khoản tích cóp từ tiền mừng tuổi. Phải một tuần sau tở mới biết anh mình đã bị hack tài khoản Facebook, thế là chẳng những tở mất không 2.000.000 đồng mà còn bị mọi người trong nhà “dạy dỗ” một bài học nhớ đời.

Một người bạn cùng lớp của tở thậm chí còn có trải nghiệm tệ hơn khi ngày thơ rơi vào bẫy của bọn lừa đảo trực tuyến. Bạn ấy kể lại câu chuyện đó như thế này:

“Gói hàng của em đã về đến Việt Nam nhưng hiện tại đang bị chi cục thuế tạm giữ do gói hàng có vi phạm. Họ đang phạt bên chị 30 triệu và khách đặt hàng 10 triệu. Em cần xoay sở để trả tiền phạt ngay nhé, nếu không chị sẽ báo cho công an

và gia đình em về việc này”. Tổ bị chủ hàng nhấn tin như vậy sau khi đặt mua quần áo trên Tik Tok được mấy ngày. Ngay lúc ấy, tổ không hiểu chuyện gì đã xảy ra với gói hàng hay bản thân mình đã vi phạm điều gì, tổ chỉ vô cùng sợ hãi vì nghĩ rằng mình đã gây ra việc gì khủng khiếp. Nỗi sợ ấy choán hết tâm trí khiến tổ mất ăn mất ngủ suốt một tuần. Tổ không dám nói với bố mẹ hay nhóm bạn thân mà cố gắng xoay xở bằng cách hỏi vay bất cứ ai quen biết bên ngoài, từ cô hàng xóm, thầy giáo bộ môn, bác bán hàng ở căng-tin trường cho đến người quen của người quen. Khi bố mẹ phát hiện tổ đã hỏi vay được tám người và giao đủ cho bên chủ hàng 10 triệu.

“Sao mà ngu thế? Hàng có bị bắt thì đó là trách nhiệm của chủ hàng, mà đặt mua hàng thì liên quan gì mà đi trả tiền cho chúng nó? Mà có đặt hàng quốc cấm đâu mà lo?”

“Sao con dại thế? Con chưa hiểu rõ chuyện gì xảy ra mà chuyển tiền cho chúng nó làm gì?”

“Dốt thật là dốt. Có bố mẹ, có anh trai mà anh còn là công an lại không hỏi ý kiến, chỉ biết làm theo yêu cầu của bọn lừa đảo”.

Đó, sau vụ việc tổ nghe những lời phán xét trên mỗi ngày luôn. Tất nhiên giờ thì tổ thấy mình gà mờ thực sự, tổ đã bị bọn lừa đảo dắt mũi, tổ thật ngốc nghếch biết bao. Cô giáo chủ nhiệm hỏi tổ: “Cô không muốn nhấn mạnh vào sự việc đáng tiếc đã xảy ra, cô chỉ muốn hỏi con rằng, chúng ta thân thiết như thế, vì sao con không kể sự việc cho cô hoặc tìm đến cô khi gặp khó khăn?”. Nước mắt tổ rơi ngay khi nghe câu hỏi ấy, thực ra suốt một tuần sống trong sợ hãi và cảnh chạy vay tiền nong, tổ đã khóc rất nhiều. Có lẽ bố mẹ và thầy cô không

hiểu những gì diễn ra trong tâm trí tớ nhưng vào lúc đó, tất cả những gì một đứa con gái nhút nhát, chưa từng va vấp như tớ chỉ biết tập trung vào nỗi sợ hãi và muốn tìm mọi cách để “tẩy xóa” sự việc sao cho không ai hay biết mà thôi. Tớ mất lòng tin ghê gớm với thế giới xung quanh và thất vọng ghê gớm về bản thân mình.

Còn bạn thì sao? Bạn đã từng rơi vào ngọn Đồi lừa đảo trong thế giới mạng bao giờ chưa? Nếu đã từng, hẳn bạn sẽ phần nào đồng cảm với nỗi khổ của nạn nhân như chúng tớ. Còn nếu chưa, mong bạn cũng đừng cười vì cái sự nhẹ dạ và ngốc nghếch của chúng tớ nhé. Khi sự việc xảy ra, không phải ai trong số trẻ vị thành niên chúng ta cũng có thể phân tích tình hình, đối chiếu sự việc và tìm kiếm sự giúp đỡ. Có bạn bị lừa lấy thông tin cá nhân, có bạn bị lừa tiền, có bạn bị lừa mua phải hàng giả, hàng không đúng đơn. Tệ nhất, có bạn bị lừa tình. Nhiều kẻ lừa đảo biến thái và bệnh hoạn kết bạn online, tiếp cận dần dần vào cuộc sống của các bạn trai và bạn gái, tỏ ra quan tâm đến họ và thúc đẩy mối quan hệ trở nên mật thiết hơn. Kết quả là, có không ít mối quan hệ tình cảm trên mạng có kết thúc bi thảm như bạn trẻ bị lừa tình thường bị lợi dụng để thỏa mãn nhu cầu tình dục, bị đem bán hoặc bị tống tiền vì những hình ảnh, video được ghi lại. Những câu chuyện đau lòng ấy diễn ra hằng ngày, ở nhiều nơi và không có dấu hiệu của việc chấm dứt. Chúng ta đều dễ dàng biết được thông tin về những câu chuyện này trên báo điện tử hoặc các chương trình truyền hình. Điều đáng nói, khi những kẻ xấu trên Đồi lừa đảo đi qua, chúng để lại những

lỗ trống phiến muộn cùng nhiều quả bom rắc rối trong cuộc sống của chúng ta.

Tớ chẳng dám tin bất kì ai nữa! Đến giờ tớ vẫn không thể hiểu nổi tại sao người ta có thể dễ dàng lừa đảo người khác để kiếm tiền, lẽ nào họ không có một chút lương tâm nào sao?

Thế giới này thật xấu xí và giả dối, chẳng có gì tốt đẹp nếu bạn bất ngờ có một lời mời kết bạn lạ hoắc từ Internet. Giờ thì nhìn ảnh xinh cỡ nào, những bài đăng và tin nhắn có tốt lành ra sao thì câu trả lời của tớ là: Không!

Từ khi bị lừa, bố mẹ càng coi tớ chỉ là một đứa trẻ ấu trĩ, tớ chẳng còn tiếng nói của mình trong bất cứ việc gì của gia đình. Tớ không được tin tưởng.

Mẹ tớ chỉ trích tớ thậm tệ vì sự nhẹ dạ trong mối quan hệ với bạn khác giới trên mạng. Bất kỳ khi nào không vui, bà sẽ nhắc lại cho tớ câu chuyện tệ hại mà tớ đã trải qua. Bà không nghĩ đến việc, câu chuyện ấy chưa bao giờ phai nhòa trong lòng tớ, nó vẫn luôn khiến tớ đau đớn và tự ti mỗi ngày, bất kể thời gian đã trôi qua và tớ biết rằng, đó chỉ là một sai lầm. Nó giới hạn niềm tin của tớ vào bản thân, tớ chỉ luôn nhớ đến việc: Mình là một kẻ ngu dại, mọi quyết định của mình đều cần phải được người khác giúp xem xét. Tớ thực tình không muốn sống mãi trong cái bóng của Đồi lừa đảo.

Tớ tin tưởng rằng, chúng ta luôn sinh ra với hai nhu cầu vô cùng chính đáng: được yêu thương, tin tưởng và muốn yêu thương, tin tưởng người khác. Bởi vậy, những kẻ lừa đảo cuỗm tiền trong ví của bạn, lừa dối lòng tin của bạn và dùng những chiếc gai bọc đường của chúng để cào sâu vào trái tim bạn, hẳn nhiên sẽ khiến bạn trở nên rất dỗi

thất vọng, sợ hãi và ám ảnh không nguôi về những sự việc này. Thêm vào đó, không phải gia đình nào cũng có tư duy cởi mở và dám chấp nhận sai lầm của con, tôn trọng hành trình trưởng thành nhiều va vấp của con để chúng có thể tiếp tục mạnh mẽ, tự tin là mình. Đó là những lý do khiến chúng ta thật khó kiểm soát những cảm xúc tiêu cực. Dù tin rằng, chúng ta và cha mẹ đều hiểu, ai cũng phải bước qua những cú vấp ngã của mình trong đời để có thể đến với những điều tốt đẹp thực sự.

Có một điều thú vị mà tớ, Camonica, muốn nhắn nhủ với bạn: Để chống lại những kẻ lừa đảo đánh cắp niềm tin của người khác để trục lợi, chúng ta sẽ cần nhiều lòng tin hơn nữa. Đúng, bạn không nghe lầm đâu. Nhưng lòng tin mà chúng ta trang bị nhiều hơn cho mình phải là thứ lòng tin khôn ngoan và bản lĩnh, một thứ lòng tin được bảo vệ bởi kỹ năng phòng chống sự tấn công đến từ Đồi lừa đảo.

II. Cảnh trọng với Hacker mũ đen

Bạn có thân thiết với các anh chị lớn tuổi hơn mình không? Cảm giác của bạn khi chơi với họ là gì? Với tớ, cảm giác ấy giống như việc đang đứng ở tầng dưới ngôi nhà, tự nhiên được nhắc bóng lên tầng trên. Nhờ thế, tầm nhìn bỗng chốc được mở rộng và tớ có thể quan sát thấy nhiều thứ hơn hẳn so với việc đứng ở tầng dưới. Thế này nhé, một ngày kia, trong lúc trò chuyện với ông anh giỏi công nghệ thông tin, tớ buột miệng xem nhẹ việc bảo vệ tài khoản email và đã được dạy dỗ đến nơi đến chốn:

- Mất email này thì lập email khác, dễ ợt!

Giọng điệu chủ quan, bất cần xen lẫn tự hào vì thành thạo tạo lập email của tớ khiến ông anh đầy “quan ngại”:

- Chùng nào em còn coi thường để mất tài khoản và thông tin như thế, chùng đó em còn nguy cơ gặp phải rắc rối. Tất nhiên việc lập một cái email mới thì trẻ tiểu học cũng làm được nhưng em phải hiểu nó mang theo nhiều thông tin cá nhân của mình chứ. Với những nhóc chủ quan như em, để anh gửi cho một cái bảng những gì hacker mũ đen có thể đánh cắp và lợi dụng thông tin của em nhé.

- Hacker mà lại còn có mũ đen với mũ trắng là sao anh?

- Em ngây thơ lắm, Camonica ạ. Hacker mũ trắng là những chuyên gia công nghệ thông tin tìm kiếm lỗ hổng, điểm yếu về bảo mật hoặc về máy tính để “vá” lại, giúp ngăn ngừa nguy cơ bị xâm nhập độc hại từ bên ngoài. Hacker mũ đen cũng tập trung tìm kiếm lỗ hổng, điểm yếu của mạng máy tính nhưng với mục đích ngược lại, họ tấn công thiết bị của chúng ta để trục lợi hoặc phục vụ những điều chẳng tốt đẹp gì.

- Ô, em chỉ là một học sinh bình thường, em chẳng có tiền, cũng không nổi tiếng, đâu có gì để mất mà phải để phòng hacker mũ đen?

- Thôi để về nhà anh tổng hợp cho em chứ nói thì dài lắm. Anh chỉ muốn dặn em là: thông tin cá nhân của em rất bình thường với bản thân em và người thân, bạn bè nhưng với hacker mũ đen thì nó phục vụ được ổi việc.

Nói là làm, ngay trong ngày anh gửi cho tớ bảng tổng hợp những gì một người dùng Internet thông thường sở hữu và nguy cơ có thể xảy ra khi bị đánh cắp thông tin:

Stt	“Tài sản” của người dùng thông thường	Mục đích của Hacker mũ đen
1	Thông tin cá nhân: tên, tuổi, ảnh cá nhân, video, tài khoản email, tài khoản mạng xã hội, đoạn chat cá nhân...	Tổng tiền hoặc giả dạng làm chính người dùng, sử dụng uy tín của họ để lừa tiền người thân quen hoặc lấy những thông tin cá nhân của người dùng phục vụ mục đích bất chính khác
2	Thông tin thẻ ngân hàng, thẻ tín dụng	Sau khi đánh cắp thông tin, hacker có thể thực hiện rút tiền/thanh toán ngay lập tức
3	Thông tin tài khoản của người dùng trên các phần mềm ngân hàng/ví điện tử/dịch vụ/trang web tài chính hoặc các trang mà người dùng có lưu thông tin thanh toán	
4	Quyền truy cập hệ thống máy tính/điện thoại di động	Đánh cắp tài liệu và các tài sản trực tuyến; Ngâm can thiệp vào các giao dịch mà người dùng đang thao tác để thay đổi/chuyển hướng giao dịch

Lời dặn dò thêm của anh nè: Hacker mũ đen có hàng tá cách thức để chiếm đoạt thông tin của người dùng. Đơn giản như họ tấn công ransomware để mã hóa dữ liệu của người dùng rồi yêu cầu tiền chuộc để giải mã, họ tấn công phishing để lừa đảo người dùng cung cấp thông tin cá nhân hoặc tài khoản, họ tấn công malware để lấy nhiễm hoặc kiểm soát các thiết bị của người dùng. Em mà không tự bảo vệ mình sẽ có lúc bị đánh cắp thông tin và có khi chính người thân, bạn bè của em như anh chẳng hạn, sẽ bị lừa đảo đấy!

Khi nhận được bảng tổng hợp trên, thực lòng tớ rất vui vì anh phải quan tâm tới mình lắm mới dặn dò kỹ càng như vậy, đúng là sự quan tâm mang “màu sắc” công nghệ thông tin. Tớ bắt đầu có ý thức bảo mật thông tin cá nhân và các tài khoản riêng của mình trên mạng xã hội. Nhưng thành thật mà nói thì phải đến lúc mẹ tớ bị chiếm đoạt Facebook cá nhân (mẹ tớ có gần 10.000 lượt theo dõi trên Facebook, đó quả là một tài khoản hấp dẫn đối với hacker mũ đen) tớ mới thực sự lo lắng cho sự an toàn của mình ở trên mạng. Mẹ tớ phải thuê dịch vụ lấy lại Facebook nhưng không thành công. Không những thế, hacker còn nhắn cho mẹ tớ một cái tin rất đỗi thân nhiên rằng: “Yên tâm đi, tôi chỉ sử dụng tài khoản này để kinh doanh thôi!” nhưng có trời mới kiểm soát được những gì diễn ra trong thế giới mạng sau khi thông tin đã bị người khác kiểm soát.



**DỪNG BAO GIỜ ĐỂ HACKER MŨ ĐEN GHÉ THĂM
"NGÔI NHÀ" ONLINE CỦA BẠN**

Nói gì thì nói, tớ chẳng thích chạm trán với hacker mũ đen. Cứ nghĩ đến việc ảnh cá nhân của mình sẽ bị cắt ghép và dán vào đầu đó không tử tế là tớ đã hãi rồi. Hoặc nghĩ đến việc hacker chiếm tài khoản mạng xã hội rồi gửi tin nhắn lừa tiền tất cả những ai có tên trong danh bạ bạn bè mà tớ thấy ngán kinh khủng. Vì thế, tất cả những gì anh tớ từng dặn dò, bây giờ tớ đều ghi nhớ và lưu ý thật trọng khi vào mạng. Cũng như ở ngoài đời thực, bạn sẽ chẳng thể kiểm soát khi nào thì tên trộm nào đó sẽ lên vào nhà hay tên cướp nào đó sẽ chặn đường bạn. Chí ít, việc chúng ta phải làm là lắp một cái cổng chắc chắn, đảm bảo khóa chốt mọi cánh cửa trước khi đi ngủ và không chủ quan khi đi trên đường, có sẵn một số công cụ và phương án xử lý phòng khi rơi vào tình huống rủi ro.

III. Sinh tồn giữa Vùng vịnh tin độc

Internet có hàng tá thế giới song song giống như trong Marvel. Bạn đã biết đến Thư viện Congress với bữa siêu đại tiệc của kiến thức và thông tin trong vùng sáng thì giờ đây ở vùng tối, bạn sẽ biết đến vùng Vịnh tin độc khủng khiếp tồn tại song song với thư viện này. Sự giống nhau của Thư viện Congress hay Vùng vịnh tin độc trong không gian mạng đó là sự mở rộng giới hạn không ngừng, chẳng có biên giới nào cho cả hai. Sự khác nhau thì quá rõ ràng, thư viện tinh hoa cung cấp cho trái tim và bộ não của chúng ta vitamin hiểu biết, sự tử tế và tư duy tiến bộ. Trong khi đó, vùng Vịnh tin độc ăn mòn lòng tin, tấn công tinh thần lạc quan và cuối cùng kéo chúng ta xuống thứ nước đen ngòm được thải ra từ những thông tin độc hại, giả dối của nó. Vùng vịnh này nên được hiểu theo nghĩa rộng, chúng chứa tất cả các nội dung và thông tin độc hại gây ảnh hưởng tới quá trình phát triển bình thường của chúng ta. Đó có thể là các nội dung khiêu dâm, kinh dị, bạo lực, chất kích thích, thúc đẩy thù hận hay đơn giản là các tin tức tràn lan mỗi ngày về các vụ việc tiêu cực trong xã hội...

Vùng vịnh tin độc ăn mòn lòng tin, tấn công tinh thần lạc quan và cuối cùng kéo chúng ta xuống thứ nước đen ngòm được thải ra từ những thông tin độc hại, giả dối của nó.

Đám người xấu xa ở Vùng vịnh này sở hữu thứ công thức đầy sức mạnh giúp chế biến tin độc và nội dung bẩn. Đó là một thủ thuật, chiêu trò câu dẫn người đọc,

người xem bằng cách lợi dụng lỗ hổng để kháng tự nhiên trong tâm lý chúng ta: trí tò mò. Mục tiêu cuối cùng của là tăng tương tác, kiếm lợi nhuận hoặc thỏa mãn những thú vui độc hại. Công thức phổ biến tại Vùng vịnh này thường sẽ là:

Chủ đề gây gãi/Nội dung độc lạ + Kịch bản/Tiêu đề giật gân + Hình ảnh nhạy cảm + Tính chất giải trí tầm thường = Tương tác khủng = Lợi nhuận

Tớ cực kỳ căm ghét những kẻ đang sử dụng công thức này hằng ngày, đặc biệt bạn sẽ dễ thấy trong cơn bão web drama quét qua mỗi ngày. Dù vậy, cũng phải thừa nhận rằng sự tò mò và tâm lý dễ dãi trong giải trí của chúng ta đã tiếp tay cho thông tin độc hại lan tràn cùng những idol rầm ngày càng đông đúc. Điều khiến tớ cảm thấy lo lắng là những nội dung trên có thể xuất hiện ở bất kỳ nơi nào bạn đặt chân đến trong thế giới mạng cùng với sức thu hút tự nhiên khủng khiếp. Chính xác hơn là chúng biết cách chủ động tìm đến với người dùng. Với Youtube, muốn xem một video nào đó bạn cần tìm kiếm bằng một cái tên đúng với mối quan tâm của mình, đó là một bước lọc nội dung cơ bản. Nhưng với Facebook và Tik Tok, các video tự động xuất hiện, chúng ta dừng lại xem video nào trở thành căn cứ để thuật toán của các nền tảng này tiếp tục đề xuất các video tương tự. Kết quả là, chúng ta thiếu đề kháng và tinh thần tự vệ, việc nghiện xem video nhảm nhí trở thành thói quen hấp thụ không khí độc hại của Vùng vịnh tin độc mỗi ngày. Bởi thế, sống trong thế giới mạng quả là một công cuộc sinh tồn không dễ dàng.

Việc nghiên xem video nhảm nhí trở thành thói quen hấp thụ không khí độc hại của vùng Vịnh tin độc mỗi ngày.



Khi đã chú ý đến Vùng vịnh tin độc, bạn sẽ nhận ra không chỉ có thanh, thiếu niên chúng mình mà những người thân xung quanh từ trẻ em đến người già đều có nguy cơ nhiễm độc rất cao. Tớ có một cậu em trai bảy tuổi. Bạn biết không, em tớ không dám đi vệ sinh một mình vào buổi tối và nhiều lần nằm mơ thấy những câu chuyện rùng rợn vì có một thời gian cu cậu mãi mê xem quái vật bốn cầu trên Youtube. Đến khi bố mẹ tớ phát hiện và thiết lập quy tắc sử dụng điện thoại thì cu cậu đã bị ám ảnh về tinh thần. Trường hợp của em tớ giống hệt với cậu bé mười một tuổi trong lời kêu cứu của một người mẹ ở Anh quốc:

Mọi người giúp tôi với. Con trai mười một tuổi của tôi xem clip về Geoff the Killer trên Tik Tok và bị chấn thương tâm lý nghiêm trọng. Con gặp ác mộng, hay tỉnh giấc giữa đêm và hét lớn. Con cũng không chịu ở nhà một mình, thậm chí con còn không chịu ở một mình trên gác mỗi khi tôi nấu ăn ở dưới nhà. Trong một thời gian dài, tình trạng của con nghiêm trọng đến mức con nghĩ mình nghe được tiếng nói, tiếng bước chân và cảm thấy bị ma ám. Một lần con thức dậy giữa đêm và nói rằng con thấy một khuôn mặt ngay bên cạnh và khuôn mặt đó đang nhìn chăm chăm vào con. Tôi đã tìm mọi cách để giải thích cho con sự việc đó không có thật, đồng thời xóa ứng dụng Tik Tok trong điện thoại của con. Tôi cũng tìm nhiều phương pháp giúp con ngủ ngon hơn, ngủ cùng để con đỡ sợ. Dù vậy, con vẫn sợ hãi mỗi lúc giật mình tỉnh giấc lúc nửa đêm và rất khó để ngủ lại¹.

Vùng vịnh tin độc gõ cửa nhà chúng ta mỗi ngày và việc nhiễm độc có thể xảy ra bất kỳ lúc nào. Đó không phải là một cơn mưa rào đến rồi đi, nó để lại những hậu quả nặng nề. Chuyên gia của Cyber Purify, một công ty chuyên sâu về ứng dụng AI trong việc phát hiện, thanh lọc nội dung độc hại giúp trẻ em tiếp cận Internet an toàn hơn, đưa ra những báo cáo và cảnh báo đáng lo ngại. Chỉ riêng những ảnh hưởng lâu dài của nội dung kinh dị đến trẻ em² đã khiến tất cả chúng ta phải chú ý:

¹ Theo bài báo “Trẻ bị hủy hoại vì xem Tik Tok” của Thái An, đăng trên báo điện tử zingnews.vn ngày 6/4/2023 (link bài viết: <https://zingnews.vn/tre-bi-huy-hoai-vi-xem-tiktok-post1419091.html>)

² Báo cáo được trích dẫn trong bài viết “Nhiều rủi ro tiếp cận nội dung độc hại với trẻ em trên mạng” của nhà báo Linh Đan đăng trên báo điện tử vietnamnet.vn ngày 2/12/2022 (link bài viết: <https://vietnamnet.vn/nhieu-rui-ro-tiep-can-noi-dung-doc-hai-voi-tre-em-tren-mang-i404802.html>)



Nhịp tim tăng đột ngột



Khóc hoặc la hét



Đổ mồ hôi, ớn lạnh, thờ gập



Đóng băng, cảm giác tê liệt

Cứ 4 trẻ thì có 1 trẻ đã phải chịu đựng "hiệu ứng kéo dài" nhiều năm sau khi tiếp cận nội dung kinh dị



NHỮNG HIỆU ỨNG TIÊU CỰC NÀY ẢNH HƯỞNG ĐẾN TRẺ NHƯ THẾ NÀO?



33% né tránh, ám ảnh những nơi chốn, vật thể, v.v. liên quan đến nội dung kinh dị

52% gặp khó khăn trong hoạt động thường ngày như ăn và ngủ



25% có suy nghĩ, hành vi ám ảnh về nội dung kinh dị

Bên cạnh đó, Cyber Purify cũng đưa ra các cảnh báo đối với thanh thiếu niên khi xem phim sex. Đây vốn là một chủ đề nhạy cảm, cực kỳ nhạy cảm. Chủ đề ấy thường bị tảng lờ ở tất cả các tình huống giao tiếp của chúng ta dù ở nhà hay ở bất kỳ đâu. Nhưng khi ở một mình hoặc trong nhóm bạn thân, sự tò mò dễ dẫn dắt chúng tớ đến với thế giới phim ảnh kích thích này. Sáu ảnh hưởng tiêu cực¹ của phim khiêu dâm được Cyber Purify liệt kê bao gồm:

¹ Theo khuyến cáo của Cyber Purify tại bài viết “6 ảnh hưởng của phim sex lên thanh thiếu niên” (link bài viết: <https://cyberpurify.com/knowledge/anh-huong-cua-phim-sex-len-thanh-thieu-nien/>)

- Nhận thức tiêu cực về hình ảnh cơ thể và áp lực thực hiện các hành vi khiêu dâm.
- Chấp nhận những quan niệm sai lầm về hiếp dâm.
- Có xu hướng hành vi hung hăng về tình dục.
- Tác hại đối với não, làm giảm phản ứng của não đối với tình dục thông thường, lạnh mạnh.
- Làm giảm sự gắn kết trong mối quan hệ tình cảm với cha mẹ.
- Nhận thức phụ nữ là công cụ tình dục.

Bạn biết không, tởm nghĩ càng là những chủ đề khiến chúng ta cảm thấy tò mò, bản thân chúng ta lại càng cần tìm hiểu tường tận về tác dụng hoặc tác hại của chúng. Người khác có thể vì e ngại sự nhạy cảm mà né tránh hướng dẫn nhưng chính chúng ta rất cần bảo vệ mình khỏi những điều có vẻ hấp dẫn, kích thích nhưng lại ảnh hưởng lâu dài tới tinh thần và cách nhìn nhận vấn đề của chúng ta. Tin vui là tuổi teen chúng mình cũng chẳng ngồi yên chờ chết chìm trong Vùng vịnh tin độc. Chính tởm tự bật chế độ đề phòng trước các nội dung độc hại và nhanh chóng thoát khỏi các giao diện chứa nội dung đó. Một ví dụ khác, hai bạn học sinh lớp 8 trường THCS Đông Kinh đạt giải trong cuộc thi Khoa học kỹ thuật cấp thành phố tại Lạng Sơn năm học 2022-2023 với dự án “Tin độc hại từ mạng xã hội Facebook và kỹ năng nhận biết xử lý tin độc hại dành cho học sinh Trung học cơ sở”. Còn nhiều cố gắng khác của thanh thiếu niên trong việc tự bảo vệ mình và bảo vệ những người xung quanh trong thế giới mạng.

Tất nhiên xịn sò nhất vẫn là bản thân mỗi chúng ta cần thiết lập được cho mình ranh giới và đủ bản lĩnh để chiến thắng sự tò mò, chiến thắng tâm lý giải trí dễ dãi để không bị lún sâu vào Vùng vịnh đen tối này.

Bản thân mỗi chúng ta cần thiết lập được cho mình ranh giới và đủ bản lĩnh để chiến thắng sự tò mò, chiến thắng tâm lý giải trí dễ dãi để không bị lún sâu vào Vùng vịnh đen tối trên Internet.

IV. Tránh xa Hồ tiêu tốn thời gian

Có những lúc tớ chỉ muốn một mình!

Bạn có bao giờ như thế không?

Bạn đã từng trải qua cảm giác ở giữa những người thân thiết trong gia đình hay giữa chốn đông người mà vẫn cảm thấy lạc lõng và cô đơn? Chẳng phải vì những người xung quanh đã làm gì sai quấy, mà chỉ là, có những lúc tự nhiên tớ như vậy. Các anh chị tiền bối đều nói, tuổi mới lớn thì sẽ trải qua những ngày tháng chơi vơi như vậy. Tớ không biết điều đó là do độ tuổi hay do sự trống trải riêng có trong tâm hồn mình. Có lẽ vì thế, khi đọc câu chuyện về 52 Blue, tớ thấy đồng cảm và yêu thương lắm, đó là con cá voi cô độc nhất hành tinh. Giữa đại dương bao la, có biết bao con cá voi vui vẻ sống cuộc đời của chúng và trò chuyện với nhau trong dải tần số từ 15Hz đến 25Hz. Blue là con cá voi đơn độc, nó phát ra âm thanh ở tần số 52Hz. Đó là lý do dù cố gắng phát ra âm vang nhưng chẳng có con cá voi nào đáp lại hay đồng hành cùng nó, bất chấp việc cá voi là loài có tập

tính xã hội cao. Thỉnh thoảng tớ cũng thấy mình ở một tần số khác và khó để kết nối với mọi người.

Khác với Blue, tớ không quá cố gắng kết nối với bên ngoài. Thay vào đó, tớ đóng cửa phòng, nằm thoải mái trên giường nghe nhạc và kết nối với thế giới online. Trong nhiều ngày trời, tớ tiêu dùng thời gian như thế (trong khi nhóc bạn thân của tớ thì đốt mình trong hàng tá truyện ngôn tình và đam mỹ). Tất nhiên không thể nói cứ cô đơn thì online nhưng bạn thân mến, Internet quả thực là “quán trà chanh thời gian” siêu đẳng cấp. Ở đó, cũng như những vị khách khác, tớ tiêu tốn rất nhiều thời gian của mình. Sẽ đến lúc (mà thực ra thời điểm đó đến lâu rồi), chúng ta online mà chẳng cần lý do gì. Buổi sáng thức dậy, trước cả khi đánh răng rửa mặt, việc đầu tiên của phần lớn chúng ta là tìm cái điện thoại và mở vào tài khoản của mình. Buổi đêm, trước khi khép đôi mắt chìm vào giấc ngủ, lướt mạng cũng là hành động cuối cùng của chúng ta trong một ngày.

Một phát hiện khá đau đầu của tớ về chính mình: nếu không phải làm gì thì tớ có thể online cả ngày, hết giờ này qua giờ khác. Thời kỳ mê muội ấy tớ bị thói quen giải trí nhằm nhí dặt mũi hoàn toàn. Tất nhiên nó cũng phải đến ngày kết thúc, bố mẹ chẳng đời nào để tớ chỉ biết ăn, ngủ và online. Họ trở thành sứ giả ngày ngày giống trống khua chiêng inh ỏi bên tai, tất cả nhằm nỗ lực giúp tớ cân bằng giữa thế giới mạng và thế giới thực. Ngay lúc này, khi nghĩ lại thời kỳ ấy, tớ thấy yêu hai sứ giả của mình quá đỗi. Thật hạnh phúc khi có đầy đủ bố mẹ và được nhận sự quan tâm, yêu thương của cả hai!

Giờ thì chúng ta hãy nghĩ về chiếc bánh thời gian 24h của bản thân. Trong chiếc bánh đó:

Ừ thì có bạn chơi game.

Ừ thì có bạn trò chuyện với bạn bè gần xa.

Ừ thì có bạn học hành online qua mạng.

Ừ thì có bạn cày truyện tranh, truyện ngôn tình.

Ừ thì có bạn mày mò những điều mới mẻ.

Và ừ thì có bạn sẽ như tớ, lướt Tik Tok và Facebook cũng hết ngày!

Khi online không có chủ đích lành mạnh, dành thời gian quá mức cho việc giải trí sẽ trở thành hành động “giết” thời gian một cách lãng phí. Ngay cả online phục vụ việc học hỏi hay kết nối tốt đẹp, dành thời gian áp đảo cho hình thức online cũng khiến chúng ta giảm sút khả năng cảm nhận và tập trung đối với thế giới thật vốn sống động xung quanh mình.



Có ba lý do khiến chúng ta bị hút vào cục nam châm khổng lồ “Internet”. Thứ nhất, online là việc dễ nhất trên đời. Chỉ cần cái điện thoại thông minh và vài ký tự mật khẩu wifi, thế là chúng ta chìm vào thế giới mạng. Chúng ta chẳng cần vượt qua một quãng đường, chẳng cần sự hỗ trợ của ai, thậm chí không phải đẩy một cánh cửa nào. Đừng nói đến chúng ta, đám trẻ con từ ba tuổi đã có thể nhớ chính xác vị trí các con số để mở khóa màn hình điện thoại của cha mẹ, dùng ngón tay gạt màn hình và tìm kiếm biểu tượng của Youtube để xem bất kỳ video nào đập vào mắt chúng. Dễ dàng đôi khi cũng là một thử thách đáng ngại!

Thứ hai, bạn trải nghiệm rồi đấy, việc online thực sự hấp dẫn và cuốn hút, riêng việc xem các video ngắn thôi cũng đủ để tớ chẳng biết trời đất là gì. Nhưng có vẻ như, lý do quan trọng nhất khiến độ phụ thuộc vào Internet ở chúng ta tăng lên là các mục tiêu khác không còn đủ sức mạnh (hoặc cũng có thể, vì chúng ta chẳng có mục tiêu nào cho mình). Tương tác dành cho thế giới mạng gia tăng thì hiển nhiên kết nối dành cho thế giới thực sẽ bị ảnh hưởng, đó không phải câu nói đùa đối với những người đang trong quá trình hình thành thế giới quan, nhân sinh quan như tuổi “teen” chúng ta. Bởi lẽ, có đôi điều bản thân chúng ta không nhận ra về chính mình, chúng ta không đủ sự tập trung và cũng không dành thời gian quan tâm đến cảm nhận của người khác, khi đã bị cuốn đi bởi những nội dung, hình ảnh bất tận của thế giới mạng.

Tớ từng đặt câu hỏi: “Điều gì quan trọng nhất với bạn? Những ai quan trọng nhất với bạn”. Phần nhiều các bạn tớ đều trả lời rất “mượt” và dễ nghe: tất nhiên đó là việc học tập và những người thân yêu trong gia đình rồi! Nhưng khi mở xẻ chiếc bánh thời gian, chúng tớ tiêu dùng khá tiết kiệm cho người thân của mình. Họ bận rộn, hiển nhiên rồi, dù vậy sự thật là chúng tớ lăm lăm khi không chủ động để có được nhiều thời gian hơn bên cạnh bố mẹ và anh chị em của mình. Nói cách khác, sự chủ động ấy thua xa so với việc tự giác mở điện thoại và online một cách rất đôi bàn năng.

Không phải tự nhiên tớ hỏi bạn mình như vậy đâu, tớ từng có một kỷ niệm buồn, vì sa chân vào Hồ tiêu tốn thời gian của Internet, tớ đã làm mẹ buồn. Tớ viết lại kỷ niệm ấy trong nhật ký và đặt cho nó cái tên “Con ở đây, nhưng không thực sự ở đây”. Thực ra, tựa đề đó là một câu mẹ nói với tớ trong trận ốm lịch sử của mẹ hồi năm ngoái. Tớ tự thấy mình là đứa trẻ may mắn vì bố mẹ tớ rất tâm lý, hết lòng vì con cái và chưa bao giờ đòi hỏi anh em tớ phải trở thành con nhà người ta hay phải làm lụng gì vất vả, nhọc nhằn. Cũng rất ít khi bố mẹ đau ốm. Chúng tớ mặc định trong tâm trí rằng bố mẹ luôn khỏe mạnh, luôn là siêu nhân trong gia đình. Ấy vậy mà năm ngoái, mẹ đã ốm liên miên suốt mấy tháng trời và ra vào bệnh viện thường xuyên. Cả nhà thay nhau chăm sóc, túc trực bên mẹ, tớ cũng được giao cho nhiệm vụ này và được dặn dò kỹ lưỡng. Một hôm, mẹ gọi tớ lại gần và nói:

- Con có thể về nhà, không cần ở viện với mẹ nữa!
- Ô, tại sao vậy ạ? Đã có ai lên thay đâu mẹ?

- Con ở đây, nhưng không thực sự ở đây. Vì thế, con nên về nhà, xem những gì con thích, làm những gì con muốn.

- Sao tự nhiên mẹ lại giận con?

- Con đã mười bốn tuổi. Bố mẹ chưa bao giờ đòi hỏi các con điều gì. Nhưng bây giờ, con đang ở bệnh viện chăm mẹ chứ không phải ở phòng riêng của mình. Hãy nhìn lại, con ở đây một tuần, chưa có lúc nào chai dịch truyền của mẹ hết mà con quan sát thấy để gọi y sĩ, đều là mẹ nhắc con. Chưa lần nào con để ý giờ cơm và hỏi mẹ ăn gì, đều là mẹ hỏi con. Chưa lần nào bác sĩ vào mà con biết đứng dậy, chủ động hỏi han hay nói với bác sĩ về tình trạng của mẹ. Mẹ đau mà không dám nói vì sợ các con lo lắng. Trong khi đó, con chỉ lo cúi mặt vào điện thoại, con không để tâm đến mẹ.

Tớ bất ngờ!

Hóa ra bản thân mình đã vô tâm đến thế.

Để nói ra những lời ấy, chắc hẳn mẹ phải cảm thấy rất tủi thân.

Bài học tớ nhận ra sau trận ốm của mẹ, đó là thay vì tiêu tốn thời gian một cách vô ích, không cần thiết vào thế giới mạng thì tớ cần quan tâm tới người thân của mình. Ý tớ là sự quan tâm thực sự ấy! Đôi lúc chúng ta nghĩ “hiển nhiên là mình yêu thương gia đình rồi” nhưng hành động và lối sống của chúng ta lại không phản ánh điều đó. Thêm nữa, khi bạn đang ở trong một tình huống nào đó và làm việc gì đó, hãy đảm bảo bạn đang thực sự hiện diện với tất cả sự chú tâm, sự quan sát và tâm ý của mình. Thay đổi từng chút là cách tớ thiết lập thói quen “hiện diện thực sự” này.

Trong bữa cơm với gia đình, tớ không cầm điện thoại nếu không có ai đó gọi đến. Khi trò chuyện với người khác, tớ không biến mình thành hiện tượng miệng nói, tai nghe nhưng mắt và tay thì tập trung vào thiết bị thông minh. Và tất nhiên, chăm sóc người khác khi họ đau yếu, tớ không còn thể hiện sự quan tâm nữa vời nữa.

Bằng sức hút khó cưỡng lại, thế giới mạng với ý nghĩa là “hồ tiêu tốn thời gian” rất biết cách để lấy đi từng giờ, từng phút của người dùng. Điều đáng nói, trong phần lớn trường hợp, chúng ta cam tâm tình nguyện để dâng tặng quỹ thời gian của mình. Dù thế, ai rồi cũng sẽ phải trưởng thành và học cách làm chủ bản thân khi sống trong thế giới mạng mà thôi.

Bằng sức hút khó cưỡng lại, thế giới mạng với ý nghĩa là “hồ tiêu tốn thời gian” rất biết cách để lấy đi từng giờ, từng phút của người dùng.

V. Chiến đấu với con quái vật mang tên “tệ nạn mạng”

Bắt nạt: Các em có thể bị cư dân mạng chế giễu, chỉ trích, miệt thị hay bình luận ác ý. Thậm chí các em có thể bị công kích, đe dọa hoặc xuyên tạc các thông tin hình ảnh có liên quan đến các em.

Xâm hại tình dục: Một số kẻ xấu tiếp cận, làm quen, và gạ gẫm trẻ em tham gia vào các hành vi như gửi tin nhắn đồi trụy hoặc chia sẻ hình ảnh, đoạn video nhạy cảm. Chúng có thể dùng những hình ảnh và tin nhắn này để ép buộc, đe dọa khiến các em phải vâng lời làm theo các yêu cầu khác.

Tương truyền, trong Internet có một con quái vật gồm ghềnh mang tên “tệ nạn mạng”. Chưa một ai trên đời quan sát được tất cả sự khổng lồ của nó. Người ta chỉ biết nó là một con bạch tuộc luôn khát khao sự sợ hãi và nỗi đau khổ của con người. Nó thu nạp nguồn thức ăn ấy qua hàng tỷ xúc tu sắc bén và khiến bất cứ ai từng bị “ghé thăm” đều cảm thấy ám ảnh.



Tớ ước gì con bạch tuộc khủng khiếp ấy chỉ là “tương truyền”. Đáng tiếc là, không những nó có thật mà còn ngày càng trở nên tinh quái hơn, phức tạp hơn, nguy hiểm hơn. Với sự tồn tại của con quái vật ấy, bên cạnh những điều tuyệt vời của vùng sáng trong thế giới mạng, có cả những điều đau lòng đang diễn ra mỗi ngày:

Một phần ba thanh thiếu niên ở 30 quốc gia cho biết họ từng là nạn nhân bị bắt nạt trên mạng, trong đó một phần năm cho biết đã từng bỏ học vì bị bắt nạt trên mạng và bạo lực – theo kết quả từ cuộc khảo sát ý kiến do UNICEF và Đại diện Đặc biệt của Tổng Thư ký Liên hợp quốc về Bạo lực đối với trẻ em công bố. Cũng theo khảo sát này, 21% thanh thiếu niên Việt Nam tham gia khảo sát cho biết họ là nạn nhân của bắt nạt trên mạng¹.

Trẻ em trên toàn cầu đang khám phá thế giới mới qua mạng nhưng đồng thời cũng phải đối mặt với nguy cơ bị bóc lột và xâm hại tình dục trực tuyến ngày càng gia tăng. Chỉ trong một năm qua, đã có hơn 29 triệu báo cáo bóc lột và xâm hại tình dục trẻ em trực tuyến. Bóc lột tình dục trẻ em trên mạng là hình thức bạo lực trẻ em đang gia tăng nhanh nhất².

Thật dễ dàng để bạn có thêm nhiều thông tin hơn nữa về những tệ nạn mạng khủng khiếp bằng cách thu thập

¹ Theo thông cáo báo chí “Bắt nạt trẻ nhỏ trên mạng và những tác động đến tâm lý trẻ em” đăng ngày 6/9/2019 trên website chính thức của UNICEF Việt Nam (Link bài: <https://bom.so/J70Ube>)

² Phát biểu của bà Marija Manojlovic, Giám đốc An toàn trực tuyến của Quỹ chấm dứt bạo lực (End Violence) được đăng tải trên bài viết “Nỗ lực chấm dứt bóc lột tình dục và xâm hại trẻ em trực tuyến” đăng ngày 6/5/2022 trên website của UNICEF Việt Nam, link bài: <https://bom.so/nWAtgm>

thông tin trong chính nó. Tuy vậy, tớ thực lòng không mong muốn bạn sẽ tiếp cận các con số thống kê, các câu chuyện cảnh tỉnh như việc đi dạo một vòng trong siêu thị thông tin. Vì vậy, tớ không liệt kê thêm nữa các báo cáo thống kê ở mọi nơi trên thế giới, tớ muốn chia sẻ câu chuyện của Dolly và những dòng viết đau đớn của bố cô. Dolly từng là gương mặt thân quen quảng bá cho thương hiệu mũ rộng vành Akubra tại Úc. Trong một thời gian dài, cô bị bắt nạt hội đồng trên mạng xã hội. Cuối cùng, Dolly không thể vượt qua và kết thúc cuộc sống của mình vào năm mười bốn tuổi. Trên tài khoản mạng xã hội, bố của cô gửi một thông điệp vừa đau đớn vừa rõ ràng tới những kẻ đẩy cô vào cái chết:

“Tôi biết rằng tự tử bị coi là hèn nhát. Nhưng tôi đảm bảo rằng những con người kia sẽ không thể có được một nửa sức mạnh như con gái của tôi. Dolly đã dùng sức mạnh để làm những điều mà con bé muốn, để giải thoát khỏi thế giới ác quỷ này. Thứ nhất, nếu những con người kia đang nghĩ việc mình làm chỉ là trò đùa hay chỉ để thỏa mãn tinh thần của mình bằng cách bắt nạt người khác thì hãy xem bài viết này. Làm ơn đến đây và chứng kiến sự tàn phá mà các người đã gây ra. Thứ hai, dành cho những người mạnh mẽ, hãy ngăn chặn những kẻ bắt nạt bất kể là ở đâu, đặc biệt là đối với những đứa trẻ của chúng ta. Bạn sẽ không thể biết được nó nguy hiểm như thế nào cho đến khi nó xảy ra¹”.

¹ Theo bài báo đăng trên afamily.vn năm 2018 (Link bài: <https://bom.so/o6lAm8>)

“Bạn sẽ không thể biết được nó nguy hiểm như thế nào cho đến khi nó xảy ra”, đúng vậy. Nếu bạn chưa từng hứng chịu nỗi đau nào quá lớn từ những tệ nạn mạng thì các từ khóa như “nghiện game”, “bắt nạt và bạo lực qua mạng”, “trộm cắp mạng”, “hội nhóm bản”, “ấu dâm”... có thể chưa khiến bạn chú tâm đến mức thiết lập an toàn cho chính mình. Ngược lại, bất kỳ ai từng sai lầm hoặc trải qua nỗi đau từ tệ nạn mạng đều sẽ thấu hiểu nguy cơ tiềm ẩn và hệ lụy lâu dài của nó.

Hãy chia sẻ với tớ, có bao giờ bạn từng làm những điều dưới đây?

- Comment thiếu lịch sự vào bài viết của người khác?
- Like, comment, share bài viết hoặc hình ảnh, video bạo lực?
- Tham gia hội nhóm khiêu dâm hoặc bắt nạt người khác?
- Comment ác ý, tấn công người khác theo phong trào?
- Thực hiện các thử thách vô bổ hoặc nguy hiểm được kêu gọi trên mạng?

Nếu chưa, bạn thật tuyệt! Nếu có, bạn cần dừng lại bởi những hành động đó chẳng đem lại điều tốt đẹp cho bất kỳ ai!

Có thể bạn không biết, tất cả những xúc tu nguy hại của con bạch tuộc “tệ nạn mạng” thường bắt đầu bằng những hành động tưởng chừng đơn giản và “chẳng có gì to tát” ấy. Nhưng khi mầm mống đã được gieo xuống, nó sẽ phát triển theo thời gian và gây ra những điều tệ hại. Hiển nhiên chúng ta cần bảo vệ mình khỏi con quái vật tệ nạn mạng

nhưng có một điều cũng quan trọng không kém: Chúng ta cần ngăn ngừa để bản thân không bị đồng hóa trở thành một phần của nó.

Câu chuyện của Dolly khiến tớ không thể nào quên. Tớ tự hỏi, tất cả những kẻ từng công kích cô ấy trên mạng có cảm giác như thế nào sau khi đã thành công ép Dolly vào chỗ chết? Sẽ ra sao nếu người lâm vào tình cảnh ấy không phải Dolly mà chính là họ, những kẻ dễ dãi trong việc phán xét, chỉ trích, tấn công người khác bằng ngôn ngữ. Cũng như cha của Dolly, tớ căm ghét những kẻ xấu xa đã hại chết cô ấy, giống như việc căm ghét những kẻ hùa nhau miệt thị ngoại hình của tớ trước đây. Tớ từng là một cậu chàng mập ú và xấu xí. Thỉnh thoảng tớ tự động viên mình bằng suy nghĩ “Chú thiên nga đẹp đẽ nào cũng từng nhìn như một chú vịt xấu xí” hoặc bằng góc nhìn lạc quan theo kiểu của Mantis và ...”

- *Tôi xấu lắm hả?*

- *Đúng thế đấy. Nhìn cô trông ghê lắm! Nhưng đó là điều tốt mà!*

- *Khi cô xấu xí và ai đó yêu cô, cô sẽ biết họ yêu cô vì chính con người cô. Mấy người xinh đẹp chẳng biết tin ai cả.*

- *Ồ, vậy thì tôi thật may mắn khi xấu xí nhỉ?*

Nhưng kể cả như thế, việc luôn bị trêu chọc hằng ngày trong nhiều năm khiến tớ lắm lúc chỉ muốn chết quách đi cho rồi. Sự tấn công tự nhiên và thân nhiên của mọi người với những lời lẽ đại khái như “ê, thằng béo đến rồi!”, “trông mày dần độn thật”, “béo hơn cả lợn, mày

phải giảm cân đi”, “tao không vào nhóm thẳng béo đâu”... giống như một loại axit vô hình mài mòn lòng tự tôn của tớ. Giờ thì cả cơ thể và tâm trí của tớ đều đã thay đổi rất nhiều nhưng tớ sẽ mãi mãi không bao giờ quên cảm giác bị cô lập là thế nào. Mỗi khi nhìn thấy ai đó bị trêu chọc về ngoại hình tớ đều sẽ không ngần ngại ngăn cản hoặc nổi nóng nếu cần. Cuối cùng thì con quái vật tẻ nạn mạng đâu phải cái gì khác ngoài lòng tham, ý thức tẻ hại và sự độc ác của con người.

Rất có thể, chỉ cần một phút buông thả trong thế giới mạng hoặc tiếp tay cho những kẻ xấu xa, chúng ta sẽ “góp phần” tàn phá cuộc sống của người khác và hủy hoại nhân cách của chính mình.

CHƯƠNG 3

HIỆP ĐỊNH SINH TỒN TRONG THẾ GIỚI MẠNG

Hãy là những đứa trẻ có nguyên tắc khi sử dụng mạng



Tớ có một người bà rất ngầu!

Bà tớ năm nay gần tám mươi tuổi nhưng bây con cháu của bà, trong đó có tớ, chẳng bao giờ để ý đến con số tuổi tác ấy. Bà có tư duy cởi mở và khả năng tuyệt vời trong việc gần gũi, trò chuyện với đám nhóc bọn tớ đến nỗi ngay cả

bố mẹ tớ cũng phải ghen tị. Nhưng bạn biết không, tận sâu trong trái tim mình, tớ yêu bà bởi tớ biết rằng, ngoài bản tính tốt đẹp tự nhiên, bà đã rất cố gắng để không đứng ngoài dòng chảy cuộc sống hiện đại, nhất là không đứng ngoài cuộc sống của chúng tớ. Bằng chứng ư? Tớ sẽ kể với bạn ngay bây giờ.

Một kỳ nghỉ hè nọ, bà nhận ra chiếc điện thoại thông minh đang ngốn phần lớn thì giờ của bấy cháu. Chúng tớ dần khước từ những phi vụ hấp dẫn từng có với bà như việc đi hái quả vải, đi tắm suối, ít trò chuyện cùng bà hay đơn giản là không còn đòi trái chiều ra cái sân rộng mà quây quần ở đó nằm chơi vừa ngắm sao trời vừa nói đủ thứ chuyện trên đời. Bà không chỉ trích cũng không cố gắng nói những câu cầu khiến theo kiểu vô vọng như mẹ tớ đã từng: “Nào, con đã xem điện thoại quá nhiều, điều đó là không tốt!”. Bình thường bà vẫn lên Google tra cứu thông tin hoặc vào Youtube nghe các bài giảng Phật pháp của thầy Thích Nhất Hạnh, thầy Thích Trí Chơn. Bà bảo chúng tớ lập tài khoản Facebook và Tik Tok cho bà để “bà cùng chơi!”, bà đã nói như vậy đấy. Bà tớ sẽ không phán xét hay chỉ trích khi chưa hiểu sự tình như thế nào. Đó là lý do bà cần biết Tik Tok, Facebook, Instagram nó có gì hay mà khiến các cháu của bà u mê đến thế. Nhất là, bà muốn tự kiểm chứng xem thế giới mạng thực sự tốt xấu như thế nào. Thế là bà nhập hội với chúng tớ! Bà dành thời gian cho các nền tảng xã hội mỗi ngày, thường là 60 phút trong một ngày, đủ để trở thành một phần trong thế giới ấy với tài khoản cá nhân được cập nhật đều đặn và để

biết “những người hàng xóm và bọn trẻ ngày nay làm gì trên mạng”. Khi một nửa kỳ nghỉ hè trôi qua, bà triệu tập một cuộc trò chuyện nghiêm túc với đám cháu thân xác đang ở nhà bà nhưng linh hồn thì thuộc về thế giới mạng. Bà bắt đầu cuộc trò chuyện như thế này: “Bà muốn cùng các cháu nói chuyện nghiêm túc về việc sử dụng mạng Internet và bà có một số câu hỏi cho mấy đứa”.

Câu hỏi 1: Hãy nhìn lại nửa kỳ nghỉ hè đã qua, các cháu dành bao lâu cho việc online mỗi ngày?

- Trừ lúc ngủ, lúc ăn uống và thỉnh thoảng đi chơi đâu đó thì chắc cháu online khoảng 7 tiếng đồng hồ bà ạ!

- Cháu giống anh ấy thôi!

- Cháu cũng vậy, chúng cháu online cùng nhau mà!

Câu hỏi 2: 7 tiếng đồng hồ online mỗi ngày đem lại cho các cháu điều gì?

- Phần lớn là giải trí, xả stress bà ạ. Học hành vất vả quanh năm nên nghỉ hè chúng cháu chỉ muốn chơi thôi. Chưa kể là các trò chơi điện tử luôn hấp dẫn và các video trên Facebook và Tik Tok thì chẳng bao giờ thiếu.

- Đúng ạ, chẳng bao giờ lo thiếu gì đó để xem hay chơi. Nhưng ngoài ra cháu cũng biết thêm được nhiều điều hay ho về ẩm thực và lập trình, cháu đang mê hai chủ đề này.

- Cháu thì lớn rồi, cháu chỉ muốn được ở một mình với cái điện thoại thôi, trên đó cháu đã có đủ bạn bè và các mối quan tâm rồi.

Câu hỏi 3: Nếu một nửa kỳ nghỉ hè còn lại tiếp tục diễn ra như thế, các cháu thấy mọi thứ có ổn không?

- Ổn bà ạ!

- Ổn chứ ạ, có gì đâu ạ?

- Cháu thấy mọi thứ diễn ra bình thường mà.

Câu hỏi 4: *Giờ thì từng đứa nhắc lại 3 nguyên tắc khi nghỉ hè tại nhà bà và cho bà biết các cháu có làm như thế không?*

Chúng tớ nhìn nhau và do dự một chút. Những nguyên tắc này đã quen thuộc trong gia đình lớn (nhà bà) và cả gia đình nhỏ (nhà riêng của từng đứa) nhưng chúng tớ đã chẳng may nghĩ đến chúng trong một thời gian dài.

- Thứ nhất, à... ừm, chăm chỉ, bao gồm làm việc nhà và tự phục vụ ạ.

- Thứ hai, ... là dành thời gian cho nhau ạ.

- Thứ ba là vui vẻ.

- Đúng rồi, vậy thì việc các cháu thấy ổn có bao gồm cả ba nguyên tắc trên không đấy hả mấy đứa?

- ...

Ngần ngừ một hồi rồi chúng tớ phải xác nhận: Có vẻ là không ạ!

Câu hỏi 5: *Còn đây là câu hỏi cuối cùng, các cháu có muốn biết bà quan sát được gì và cảm thấy thế nào về đợt nghỉ hè lần này của các cháu không? Bà đang tìm lý do xem vì sao các cháu nên nghỉ hè ở nhà của bà đây.*

Cả ba chúng tớ đồng thanh: Có ạ!

Chúng tớ đều yêu bà kia mà, làm sao lại không quan tâm đến việc bà cảm thấy thế nào được. Tất cả đều bỏ điện thoại xuống và chống cằm nhìn chuẩn bị lắng nghe bà nói.

- Các trò chơi và thế giới trong mạng đối với các cháu chắc chắn là tuyệt lắm, chỉ ít thì hấp dẫn hơn bên ngoài nhiều, có thể các cháu mới dành thời gian cho nó nhiều như thế một cách rất tự nhiên. Với lại từ lúc mấy đứa lập tài khoản Tik Tok, Facebook cho bà thì bà cũng như mấy đứa thôi, bà cũng rất thích các video ngắn hấp dẫn ấy. Nhưng trong cuộc sống sinh hoạt, hình như chỉ còn bà thực hiện ba nguyên tắc của nhà mình. Việc nấu nướng cùng nhau trước đây giờ gần như chỉ còn là việc của bà. Việc dành thời gian cho nhau gần như chỉ là việc ở cạnh nhau chứ mỗi đứa một máy một nội dung theo dõi khác nhau rồi, mà các cháu đã có cả năm học để theo đuổi những mối quan tâm khác biệt ấy. Còn về nguyên tắc vui vẻ, bà thấy các cháu tiêu thời gian cho thế giới mạng rất giỏi còn vui thực sự hay không thì bà không chắc lắm, bà thì không vui như kỳ nghỉ hè năm ngoái. Ngoài ăn và ngủ, chúng ta hầu như chẳng làm gì thật vui cùng nhau cả.

Cả đám chúng tớ trầm ngâm, có vẻ như thế thật các bạn ạ.

- Chúng cháu xin lỗi bà!

- Không cần phải xin lỗi, bà biết các cháu không nhận ra những điều bà vừa nói, vì nếu biết thế mà vẫn làm thế là bà trả các cháu về cho bố mẹ rồi.

- Chúng cháu muốn ở đây, chúng cháu chưa muốn về thành phố đâu!

- Ừ thì như mọi khi, có vấn đề thì phải làm gì đó để mọi thứ khác đi.

- Theo cháu, chúng ta cùng lập nguyên tắc sử dụng điện thoại khi ở nhà bà đi, bà cũng dùng mà, hehe!

- Thế thì tiện thể nghĩ luôn cái nguyên tắc sử dụng mạng đi, vì đâu phải chỉ cần để ý thời gian mà còn cần ý thức xem chúng ta làm gì trong mạng nữa. Giống như nguyên tắc gia đình của nhà mình vậy.

- Hợp lý, bà đồng ý! Phải thế chứ bà chịu mấy đứa hơi bị lâu rồi đấy.

Nghe xong, mấy bà cháu cùng phá lên cười. Cả chiều hôm ấy, bên hiên nhà rợp bóng mát của cây xoài già lúc lửu quả xanh, bốn bà cháu chúng tớ cùng bàn bạc và thống nhất “Hiệp định sinh tồn trong thế giới mạng”. Cuộc trò chuyện rôm rả đến nỗi nó trở thành dự án nho nhỏ của bốn bà cháu trong kỳ nghỉ hè lần này. Giờ thì tớ sẽ chia sẻ với các bạn về hiệp định sinh tồn trong thế giới mạng của gia đình tớ nhé.

Hiệp định 1: Thận trọng

Coi hình ảnh cá nhân như thân thể.

Coi thông tin cá nhân như chính mình.

Coi tài khoản trên các nền tảng như nhà riêng.

Coi thế giới mạng như thế giới bên ngoài, mọi cơ hội và rủi ro đều có thể xảy đến một cách chân thực.

Nếu bạn thực sự coi trọng những gì mình có trong thế giới mạng, bạn sẽ thận trọng và ngăn ngừa để kẻ xấu không thể xâm phạm được đến mình. Sâu xa hơn, chúng ta cần trân trọng giá trị của bản thân để thiết lập hàng rào bảo vệ hợp lý. Bạn biết đấy, sức đề kháng yếu thì cơ thể dễ

bị vi khuẩn xâm nhập gây bệnh tật. Tương tự như thế, “đề kháng yếu” trong thế giới mạng dễ đẩy chúng ta vào phiền toái và “bệnh tật mạng”. Hiệp định thận trọng là yếu tố đầu tiên giúp bạn tăng cường hệ “miễn dịch mạng” của mình. Nhưng làm thế nào để có thể thận trọng?

Một người bạn của tớ nói rằng: “Muốn sinh tồn trong thế giới mạng, hãy trở thành công dân công nghệ cao bởi không hiểu biết và thành thạo về công nghệ thông tin thì dù muốn cũng không biết làm thế nào để có thể thận trọng”. Đó quả là một luận điểm xác đáng. Tất nhiên, bạn có thể nghĩ “mình không có thể mạnh, thậm chí còn không thích công nghệ thì mọi chuyện sẽ thế nào đây?”. Nhưng đừng lo lắng, bạn không cần phải trở thành chuyên gia để trở nên thận trọng và tự bảo vệ được mình. Việc cần làm là hãy đọc kỹ và làm theo các hướng dẫn đáng tin cậy về bảo mật thông tin, cài đặt quyền riêng tư, đăng nhập an toàn, kết nối chọn lọc... Luôn có những người giỏi giang, tử tế và nhiều tài liệu hữu ích công khai giúp đỡ bạn trang bị những kiến thức thông thường này. Sổ tay hướng dẫn sinh hoạt CLB trẻ em “Công dân số chuẩn sử dụng Internet thông minh và an toàn¹” (dành cho các bạn từ 12 tới 18 tuổi) do Tổ chức Tầm nhìn Thế giới quốc tế tại Việt Nam đã phối hợp với Viện Nghiên cứu quản lý phát triển bền vững (MSD) thực hiện.

¹ Bạn có thể xem và tải sổ tay này trên website chính thức của Viện nghiên cứu quản lý phát triển bền vững (MSD), link: https://msdvietnam.org/wp-content/uploads/editWV_Handbook_TOCSE_final-to-donor-da%C%83-ne%CC%81n.pdf

Dù vậy, thành thạo về các đặc tính và nguy cơ trên Internet hay được trang bị bao nhiêu hướng dẫn thông thái cũng sẽ trở nên vô nghĩa nếu chúng ta không có thái độ thận trọng trong tiếp nhận thông tin, đặc biệt là trong thao tác phản ứng trở lại với thông tin mỗi ngày. Hãy thử đến với hai ví dụ cực kỳ phổ biến sau đây:

	Ví dụ 1	Ví dụ 2
Phương án xử lý	Bình nhận được tin nhắn về chương trình khuyến mãi nạp thẻ với giá trị gấp 10 lần số tiền thẻ nạp vào. Họ hướng dẫn Bình thực hiện cú pháp *103*84xxxxxxxxxxx*mã thẻ#ok với lời giải thích “103 là đầu số khuyến mại của nhà mạng, 12 chữ số còn lại 84xxxxxxxxxxx là dãy số bí mật dùng để xác nhận là nhân viên nhà mạng để được hưởng khuyến mại.	Mai đang lướt mạng giải trí thì thấy một poster giới thiệu chương trình quay số trúng thưởng của một thương hiệu nào đó Mai chưa từng biết. Vì quà tặng là một chiếc iPhone 14 mà lại chỉ cần để lại họ tên, SĐT, địa chỉ gia đình nên Mai đã để lại thông tin ở phần bình luận.
Chủ quan	Làm ngay và luôn theo hướng dẫn.	Làm ngay và luôn theo hướng dẫn.

An toàn	Không thực hiện theo hướng dẫn để tránh rủi ro bị lừa đảo nạp tiền vào tài khoản của kẻ xấu.	Không để lại bất kỳ thông tin gì để tránh bị đánh cắp các tài khoản cá nhân, bị lừa đảo, bị bắt cóc hoặc bị lấy thông tin phục vụ mục đích bất chính khác.
Thông minh	Nhận thức rõ ràng rằng không có gì dễ dàng được cho không ở trên Internet. Mọi quà tặng hấp dẫn đến từ yêu cầu truy cập link, web hay gửi tin nhắn đều có thể chứa đựng rủi ro tệ hại phía sau.	Nhận thức rõ ràng rằng thông tin cá nhân cần phải được bảo mật, ngay cả khi người quen biết nhắn tin hỏi thông tin chúng ta cũng cần gọi điện trực tiếp để xác nhận và để làm rõ lý do cần thông tin của mình.
Tử tế	Chụp màn hình đoạn tin nhắn và cảnh báo bạn bè, người thân xung quanh về tình huống mình vừa gặp phải.	Thực hiện các chương trình, sự kiện, hoạt động tại trường lớp hoặc phạm vi phù hợp để cảnh báo và hướng dẫn cách thao tác khi gặp phải các tình huống lừa đảo và chiếm đoạt thông tin cho những người xung quanh.

Để hình thành ý thức và thói quen thận trọng, bạn có thể sử dụng quy tắc 5 giây. Trước khi lựa chọn đăng tải hoặc cung cấp thông tin trong bất kì tình huống nào trên

mạng Internet, hãy đếm từ một đến năm và trả lời câu hỏi: “Vì sao mình cần đưa cho họ những thông tin này hoặc vì sao mình nên trò chuyện với người này?”. Hãy tạo hàng rào bảo vệ bằng cách thực hiện các hướng dẫn đơn giản và thiết thực sau đây:

- Cài đặt thiết bị, phần mềm giúp đỡ chống, chặn, lọc nội dung độc hại. Cài đặt các phần mềm diệt virus, ngăn chặn các mã độc, trojan, ransomware... Quét máy tính thường xuyên để loại bỏ các tập tin độc.

- Những gì đã đăng tải trên mạng là không thể thu hồi cho dù chúng ta đã thực hiện thao tác xóa và có thể phát tán với tốc độ khủng khiếp. Vì vậy, luôn cân nhắc khi đăng tải thông tin cá nhân.

- Khi thực hiện các giao dịch quan trọng liên quan đến tiền bạc trên Internet, luôn xác minh lại bằng cách gọi điện hoặc hỏi ý kiến người lớn trong gia đình.

- Sử dụng mật khẩu mạnh, dài và có ký tự đặc biệt cho các tài khoản cá nhân. Thực hiện bảo mật hai lớp và thiết lập cảnh báo.

- Không kết bạn với người lạ, để chế độ riêng tư, tránh xa các cuộc trò chuyện nhạy cảm hoặc có dấu hiệu dụ dỗ, lừa đảo.

- Nếu tài khoản mạng xã hội hoặc thẻ ngân hàng có dấu hiệu bị đánh cắp cần lập tức khóa thẻ, khóa tài khoản và thông báo đến bạn bè, người thân để họ không bị lợi dụng.

Hiệp định 2: Tử tế

“Không phải ai cũng là người tử tế nhưng trong phạm vi của mình, mỗi ngày các con đều phải học cách trở thành người tử tế. Hãy là người tử tế dù ở trong hay ngoài thế giới mạng”, bà thường dặn dò chúng tớ như vậy đấy. Tớ chẳng có lý do gì để phản đối bởi chính bà khiến tớ hiểu một người tử tế tuyệt vời như thế nào và có thể đem lại những gì cho mọi người xung quanh. Giống như bà, tớ sẽ cần tử tế với cả hai, bản thân và người khác!

Vậy người tử tế trong thế giới mạng là người như thế nào?

Có thể bạn sẽ nghĩ, để hợp với danh xưng “người tử tế” chúng ta sẽ cần có những hành động đẹp thật đẹp, ý nghĩa thật ý nghĩa trong mỗi giờ sống trong thế giới mạng. Bạn của tớ khi hình dung về người tử tế trên mạng đã nghĩ ngay đến các hình tượng mà bạn cho là dễ nhận diện như thế này:

- Các KOL¹ nổi tiếng trong nhiều lĩnh vực, họ lan tỏa kiến thức, kinh nghiệm giàu giá trị, phong cách sống tích cực tới cộng đồng.

- Các chuyên viên, chuyên gia về an toàn, an ninh mạng ngày đêm thầm lặng bảo vệ người dùng khỏi tội phạm hoặc những kẻ xấu xa trên mạng.

Sau đó bạn gửi ngay cho mình một video được đăng tải trên VTV1², trong đó chia sẻ câu chuyện của anh Nathan Nkunzimana, một người làm công việc kiểm duyệt nội

¹ KOL (Key Opinion Leader) được hiểu là những người dẫn dắt tư tưởng của dư luận, họ có kiến thức chuyên môn hoặc đặc điểm nào đó thu hút nhiều người trong cộng đồng.

² Một kênh phát sóng của Đài Truyền hình Việt Nam.

dung cho Facebook. Với tám tiếng mỗi ngày phải xem các hình ảnh, đoạn phim bạo lực, rùng rợn, biến thái và loại chúng khỏi Facebook để người dùng trên toàn thế giới không phải nhìn thấy, Nathan Nkunzimana và các đồng nghiệp của mình bị ảnh hưởng tinh thần nặng nề, nhiều người phải bật khóc hoặc hét lên trong quá trình kiểm duyệt nội dung. Đó thực sự là những người anh hùng thầm lặng trong thế giới mạng. Mình rất ấn tượng bởi công việc khó khăn của họ. Nhìn lại mình, tớ là một người dùng rất đỗi bình thường trên Internet. Tớ chưa chia sẻ được điều gì tích cực đến ai hay phải kiểm duyệt nội dung cho nền tảng nào. Nhưng tớ nghĩ rằng không cần phải trở thành những người kiệt xuất hoặc được trao nhiệm vụ mới có thể trở thành người tử tế. Tớ sẽ kiểm duyệt lời nói, hành xử và nội dung đăng tải của chính mình. Hiểu theo cách giản dị nhất, tớ tự kiểm nghiệm xem mình đã và đang trở thành người dùng Internet tử tế hay chưa thông qua bảng khảo sát bản thân dưới đây:

Điều muốn làm	Câu hỏi nên đặt ra trước khi thực hiện?
Truy cập thông tin	Đó có phải là thông tin cần thiết, bổ ích lành mạnh hay là thông tin vô bổ, độc hại? Link/web mình sắp truy cập có ổn không? Vì sao mình tiêu thụ thông tin này?
Chia sẻ bài viết, đường link, file tài liệu	Mình có đang tiếp tay cho nội dung bẩn hoặc file rác lan truyền virus đến thiết bị của người khác không?

Đăng tải nội dung	Mình sắp đăng tải nội dung văn minh, tích cực, có giá trị với mình và người khác chứ? Những gì mình đăng tải có chân thật và đúng với mình không?
Bình luận bài viết	Lời bình luận của mình có gây phản cảm hoặc tấn công ai không?
Tranh luận, bày tỏ quan điểm	Vì sao mình cần tranh luận về điều này? Cách tranh luận của mình giúp cải thiện vấn đề hay chỉ để thỏa mãn sự hiếu thắng?
Giúp đỡ trên mạng	Người mình muốn giúp thực sự cần điều đó chứ? Mình nên giúp bằng cách thức nào thì an toàn và tốt đẹp cho cả họ và mình?

Văn minh, trách nhiệm, giúp đỡ là các từ khóa quan trọng trong từ điển của một người tử tế trong thế giới mạng. Trong phạm vi và vị trí sử dụng của mình, bất kỳ ai cũng có thể hành xử như vậy nếu họ thực sự ý thức về việc “Tôi cần tử tế khi sống trong thế giới mạng”. Có thể nhiều người khiến bạn khó chịu, bị ảnh hưởng tiêu cực hoặc khiến bạn không thể nào hiểu nổi vì sao họ có thể hành xử điên rồ, liều lĩnh, bất chấp những người xung quanh như vậy. Nhưng cuối cùng thì phạm vi chắc chắn nhất bạn có thể kiểm soát đó là phát ngôn, hành động, ý nghĩ của chính mình. Vì vậy, có thể không phải ai cũng là người tử tế nhưng chẳng có lý do gì mà chúng ta không cố gắng trở thành người tử tế đối với bản thân và với những người xung quanh của mình.

Vẫn trong hiệp định này, câu thần chú “sống tử tế” sẽ đưa bạn đến những điều tốt đẹp. Ý mình là hãy hình dung, bạn tử tế với người khác và sự tốt đẹp ấy được mọi người cảm nhận và tôn trọng. Hiển nhiên Internet không phải thế giới cổ tích, các ông Bụt cũng không sống trong các ứng dụng hay đường link chúng ta truy cập mỗi ngày. Nhưng sẽ có những lúc, bạn cảm thấy có vẻ một ông Bụt phiên bản đương đại nào đó vừa ghé qua và mang đến cho mình một món quà. Một thông tin giá trị được chia sẻ đến bạn, một lời mời kết bạn đến từ ai đó có phong cách sống tích cực, một học bổng khóa học dành tặng cho bạn vì sự tích cực trong hội nhóm nào đó..., tất cả đều giúp nâng đỡ bước chân của chúng ta đến những điều tốt đẹp hơn với vùng hiểu biết rộng hơn. Hoặc đơn giản hơn, khi bạn được ảnh hưởng tích cực từ việc làm tử tế của người khác trên mạng, những ảnh hưởng ấy góp phần củng cố tinh thần và niềm tin tưởng chân thật rằng: Bên cạnh bức tranh màu xám nhiều người đang tô vẽ về cuộc sống, ở ngoài kia rõ ràng còn rất nhiều điều tốt đẹp, điều quan trọng là mỗi người lựa chọn trở thành một phần của vùng xám hay vùng tử tế đa sắc màu! Tớ đã nghĩ như thế khi theo dõi hành trình của anh Quang Linh Vlogs giúp đỡ người dân Angola xây nhà, sửa trường học, phát triển nông nghiệp, hỗ trợ trẻ em nghèo ở châu Phi xa xôi.

Hiệp định 3: Kiến tạo

Bất kỳ khi nào muốn tìm kiếm niềm cảm hứng tích cực cho cuộc sống, tớ thích nghe các video của TED¹. Tương tự như vậy, khi tò mò trẻ em và thanh thiếu niên trên hành tinh đã làm những gì để kiến tạo cho thế giới mạng, tớ tìm được nhiều câu chuyện thú vị ở đây. Đó có thể là câu chuyện của Thomas Suarez với bài nói chuyện chia sẻ tình yêu dành cho công nghệ và những đóng góp đáng ngưỡng mộ từ khi anh chỉ là một đứa trẻ. Năm mười hai tuổi, Thomas Suarez (lúc bấy giờ đã phát minh và sở hữu hai ứng dụng thú vị là Bustin Jieber và Earth Fortune) tự tin tỏa sáng trên sân khấu TED Talk và chia sẻ: “Tôi luôn có niềm đam mê dành cho máy tính và công nghệ. Tôi đã làm một vài ứng dụng cho iPhone, iPod Touch và iPad [...] Nhiều đứa trẻ ngày nay thích chơi game nhưng bây giờ chúng còn muốn làm ra chúng nữa nhưng khá là khó, bởi vì không có nhiều đứa trẻ biết đi đâu để học cách tạo ra một chương trình [...] Tôi lấy nhiều cảm hứng từ Steve Jobs và bắt đầu một câu lạc bộ ứng dụng tại trường và giáo viên trong trường đã vui lòng tài trợ cho câu lạc bộ của tôi. Học sinh trong trường có thể đến và học thiết kế ứng dụng²”. Ngày nay những lớp học cơ bản về công

¹ TED (Technology, Entertainment, Design) là tổ chức truyền thông đại chúng chuyên đăng tải những bài nói chuyện chất lượng lan tỏa ý tưởng và niềm cảm hứng của những người tài năng tới công chúng ở mọi nơi trên thế giới.

² Video Thomas Suarez: một nhà phát triển phần mềm 12 tuổi được TED đăng tải trên Youtube ngày 25/10/2012 (link <https://www.youtube.com/watch?v=Fkd9TWUtFm0>)

(Nguồn: <https://www.youtube.com/watch?v=Fkd9TWUtFm0>)

nghệ đã gần gũi và dễ dàng hơn rất nhiều đối với các bạn trẻ, tuy nhiên, vào thời điểm cách đây hơn một thập kỷ, những gì Thomas Suarez đã làm thực sự tuyệt vời.

Tất nhiên không phải ai cũng say mê và có thể mạnh về công nghệ. Nhưng điều đó không có nghĩa là bạn không thể kiến tạo điều gì cho thế giới mạng, thế giới mà hầu hết chúng ta sống trong đó còn nhiều hơn thế giới bên ngoài. Tôi muốn nói rằng, không cần phải trực tiếp trở thành những nhà phát triển phần mềm, các chuyên gia về công nghệ hay phải tạo nên những sản phẩm/dịch vụ mạng xịn sò, bạn vẫn dễ dàng đóng góp cho cộng đồng chung. Tôi đã nghĩ đến điều này khi đọc một đoạn trong cuốn sách *Kẻ dẫn dắt truyền thông* của Derek Thompson, trong sách anh ấy viết "ngày nay, Snapchat, Facebook và Instagram tràn ngập khắp nơi trở thành nơi những người trẻ trình diễn và xem các màn trình diễn của người khác, làm người đánh giá và cũng bị đánh giá¹". Tôi đã nghĩ, vậy thì đừng coi mạng xã hội hay thế giới mạng chỉ là một loại sân khấu, hãy coi nó là một phiên bản chân thực khác của cuộc đời bạn. Bạn không cần biểu diễn cho bất kỳ ai xem, ngay cả diễn viên chuyên nghiệp cũng không nhất thiết phải biến tài khoản cá nhân của mình trở thành một lớp mặt nạ. Đó đơn giản là một nơi khác bạn sẽ lui tới, vẫn với phiên bản chân thật của bạn, vẫn là bạn. Bạn sẽ nói, viết và làm mọi thứ bạn cho là tốt đẹp và có ý nghĩa với bản thân, với người khác mà không cần bất kỳ ánh đèn hào nhoáng nào cần chiếu

¹ Trang 200, sách *Kẻ dẫn dắt truyền thông* (Derek Thompson), bản dịch của Dương Hậu, NXB Hồng Đức, 2018.

vào mình. Đóng góp và kiến tạo còn phụ thuộc nhiều vào mục tiêu bạn đặt ra cho mình cũng như kế hoạch bạn sẽ triển khai. Chỉ cần tâm trí bạn có suy nghĩ thuần khiết và tích cực “Tôi muốn chia sẻ điều gì đó mình thực sự quan tâm và có ích cho người khác”, thế là bộ phông đầu tiên của kế hoạch kiến tạo đã xuất hiện. Bất kỳ chủ đề nào bạn quan tâm và mong muốn tìm hiểu sâu hơn, học hỏi nhiều hơn về chúng, bạn hoàn toàn có thể bắt đầu học tập và chia sẻ ngay từ khi là một thiếu niên. Một người bạn của tớ thích học kỹ năng giao tiếp và mong muốn trở thành một người có khả năng giao tiếp hiệu quả, tinh tế đã lập kênh Tik Tok để chia sẻ những gì mình học được hàng ngày để bạn bè xung quanh có thể cùng theo dõi. Một người bạn khác của tớ lại quan tâm đến sáng tác văn học, thế là bạn tập trung vào viết lách và đăng tải các chương truyện của mình lên các nền tảng đọc truyện dành cho học sinh để chia sẻ với người khác.

Điều thú vị trên hành trình kiến tạo là bạn sẽ nhận ra mình đang làm cùng một lúc hai việc: học hỏi và chia sẻ, xây dựng bản thân từ bên trong và chung tay kiến tạo thế giới bên ngoài. Một số người bạn của tớ nghĩ rằng họ không có nhu cầu trở nên nổi tiếng và càng không có nhu cầu chia sẻ với ai điều gì, nhất là những gì họ chưa phải là người xuất sắc. Hiển nhiên đó là quyền lựa chọn của mỗi người trong thế giới mạng. Cũng giống như việc tớ lựa chọn chia sẻ thay vì im lặng và để mọi thứ trôi qua đơn điệu, việc chia sẻ với bạn những trải nghiệm sinh tồn trong thế giới mạng của bản thân tớ là một ví dụ như vậy.

Hơn nữa, lý do tốt khuyến khích các bạn thiết lập tư duy kiến tạo khi sống trong thế giới mạng đến từ những tình huống rất đổi giản dị hàng ngày. Từ nấu nướng, gấp quần áo, chăm sóc cây cối trong nhà, sử dụng một ứng dụng mới hay những điều to tát hơn như kiến thức về khoa học, tìm hiểu về cuộc đời của các vĩ nhân, nghe sách nói hoặc ngay cả việc tò mò xem bạn bè cùng trang lứa với mình ở mọi nơi đang như thế nào, tất cả đều có thể tìm thấy trên Internet. Sở dĩ trí tò mò và nhu cầu hiểu biết của tôi được đáp ứng nhanh chóng và đa dạng như vậy là bởi ở khắp mọi nơi trên thế giới, tất cả mọi người đều sẵn sàng chia sẻ những gì họ biết đến người khác. Sẽ thật không công bằng nếu chúng ta chỉ nhận từ người khác (kể cả là khi bạn đã trả tiền dịch vụ mạng để truy cập được vào mọi thứ) mà từ chối không đóng góp cùng mọi người. Trái Đất sẽ trở nên xanh, sạch, đẹp và trở nên tuyệt vời theo cách những người công dân của nó sống, hành động, cống hiến. Thế giới mạng cũng vậy, chúng ta là công dân trong thế giới đó và việc làm gì đó tốt lành cho nó là điều mà ai cũng nên làm!

Điều thú vị trên hành trình kiến tạo là bạn sẽ nhận ra mình đang làm cùng một lúc hai việc: học hỏi và chia sẻ, xây dựng bản thân từ bên trong và chung tay kiến tạo thế giới bên ngoài.

Hiệp định 4: Trưởng thành

Mất khoảng 18 năm để chúng ta cao lớn, phồng phao và có thân hình của một người trưởng thành. Thực ra thì

một vài năm sau đó, chúng ta vẫn tiếp tục cao lớn thêm nếu chăm chỉ tập tành thể dục thể thao và thực hiện chế độ ăn uống hợp lý. Sau hai mươi lăm tuổi, chúng ta hầu như không cao hơn được nữa. Trong khi đó, não bộ cũng có lộ trình trưởng thành riêng của nó.

“Các thùy trán chiếm hơn 40% tổng khối lượng não bộ của con người - nhiều hơn bất cứ loài động vật nào khác. Thùy trán là nơi điều khiển khả năng của chúng ta để có được sự hiểu biết, óc phán đoán, tư duy trừu tượng và lập kế hoạch. Đó là khởi nguồn cho nhận thức bản thân và khả năng đánh giá nguy hiểm và rủi ro, vì thế chúng ta sử dụng khu vực não bộ này để hành xử khôn ngoan¹”. Nhưng điều đáng tiếc là khu vực thùy trán lại là nơi cần nhiều thời gian nhất để hoàn thiện, đó là lý do tuổi teen chúng ta thất thường, bốc đồng hoặc dễ bị sa đà vào những điều khó kiểm soát. Nói cách khác là não bộ của chúng ta cần thời gian để trưởng thành. Chúng ta cần học cách trưởng thành không chỉ trong đời thực mà cả trong thế giới mạng nữa.

Nếu bạn đã biết hành trình từ hacker mũ đen trở thành hacker mũ trắng của anh Hiếu PC (Ngô Minh Hiếu), chắc chắn bạn sẽ hình dung dễ dàng hơn những gì tớ vừa nói ở trên. Trước hết, hãy đọc một đoạn trong bài giới thiệu khá dài về anh trên vi.wikipedia.org: “Theo cáo trạng của tòa án Mỹ, từ năm 2007 đến 2013, Ngô Minh Hiếu đã sử dụng máy tính tại Việt Nam để thâm nhập trái phép

¹ Trích trang 52, sách *Não bộ tuổi teen*, tác giả Frances E. Jensen & Amy Ellis Nutt, NXB Dân trí, 2019.

vào nhiều hệ thống khác nhau nhằm lấy trộm số thẻ an sinh xã hội, thông tin về các tài khoản ngân hàng, thẻ tín dụng, tên, địa chỉ, số điện thoại, ngày sinh của hơn 200 triệu người dùng, trong đó có hơn 500.000 công dân Mỹ. Sau đó, Hiếu cùng đồng bọn bán lại thông tin cho các nhóm tội phạm trực tuyến. Ngoài ra, anh còn lấy dữ liệu từ Court Ventures, một công ty con của Experian, bằng cách đóng giả là một điều tra viên tư nhân hoạt động bên ngoài Singapore. Từ những phi vụ này, Minh Hiếu kiếm được tổng cộng gần 2 triệu USD¹. Với những thông tin này, rõ ràng anh Hiếu PC từng là một hacker mũ đen đáng sợ trong thế giới mạng. Nhưng đừng vội thất vọng rằng tại sao một người Việt Nam tài năng như vậy lại lựa chọn con đường tội phạm mạng đáng buồn như thế, hãy đọc thêm về chặng đường phía sau và hiện tại của anh:

“Từ hacker mũ đen Ngô Minh Hiếu trở thành hacker mũ trắng sau khi trở về Việt Nam. Anh liên tục được nhiều tập đoàn công nghệ cũng như nhà mạng vinh danh vì có đóng góp trong việc phát hiện và khắc phục các lỗ hổng bảo mật. Tháng 5 năm 2022, anh được Apple Inc. vinh danh là một trong các chuyên gia bảo mật đã có đóng góp cho hãng này trong việc tìm ra lỗ hổng bảo mật của máy chủ web Apple. Đây là lần đầu tiên anh được vinh danh ở vai trò “hacker mũ trắng”. Tháng 2 năm 2023, anh được nhà mạng Verizon của Hoa Kỳ đã gửi một giấy chứng nhận để cảm ơn việc anh đã phát hiện 2 lỗ hổng có thể

¹ Theo bài viết về Ngô Minh Hiếu trên wikipedia (Link: https://vi.wikipedia.org/wiki/Ng%C3%B4_Minh_Hi%E1%BA%BFu)

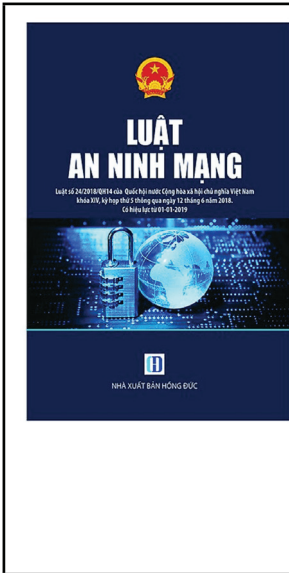
gây ảnh hưởng đến dữ liệu và 2 lỗi liên quan đến hệ thống quản lý web của nhà mạng này. Trong một bài phỏng vấn với báo *Lao động*, Ngô Minh Hiếu cho biết thường có một số tập đoàn tài chính, ngân hàng mời anh hợp tác để tìm ra lỗ hổng bảo mật của hệ thống. Anh thực hiện các dự án này theo hợp đồng nhưng 60% thời gian của anh thường dành cho các dự án cộng đồng”.

Bạn nhìn thấy điều gì trong câu chuyện trên? Tớ nhìn thấy sự trưởng thành. Đó là một hành trình có sai lầm, có trả giá, có khắc phục, có phát triển của một con người tài năng. Giờ đây chất xám công nghệ của anh phục vụ cho những mục tiêu tốt đẹp hướng đến phục vụ cộng đồng. Tất nhiên đâu phải ai cũng tài giỏi như anh Ngô Minh Hiếu, khi không sở hữu tài năng gì vượt trội thì những sai lầm, phiền toái chúng ta gây ra thường ở những cấp độ nhỏ hơn. Điều đó sẽ dẫn đến một điều tai hại là suy nghĩ dễ dãi, chủ quan và thỏa hiệp với chính mình khi hành xử trong thế giới mạng. Thử nghĩ xem, hàng triệu người đều tặc lưỡi rằng mình chẳng tài năng đến mức gây ra thiệt hại hay lỗi lầm gì ghê gớm nếu có làm gì đó thiếu trưởng thành, thiếu thận trọng, thế giới mạng sẽ trở thành một nơi người ta luôn sẵn sàng hành động theo bản năng và phớt lờ mọi thứ. Điều đó chẳng tốt đẹp chút nào!

Đôi lúc tớ nhận thấy bản thân mình cũng có những sai lầm và ngộ nhận, tiêu biểu nhất là hiện tượng “tưởng thế mà không phải thế”. Mỗi khi đọc được những thông tin thú vị và có giá trị cao, tớ dễ bị nhầm lẫn và có cảm giác mình đã thực sự hiểu nó, thực sự “trái qua” nó. Sự thật là tớ

mới chỉ biết đến chứ không phải là người tạo ra hay đã trải qua chúng. Albert Einstein từng có câu nói cực kì thấm thía là “Thông tin không phải là kiến thức”. Thông tin sẽ là kiến thức hữu ích khi chúng ta trải nghiệm, chiêm nghiệm và sử dụng chúng. Việc dễ dàng coi phát kiến của người khác như của mình và chia sẻ với mọi người xung quanh như thể mình là chuyên gia cũng là một biểu hiện cực kỳ thiếu trưởng thành. Còn bạn thì sao? Bạn đã từng mắc phải những sai lầm ra sao và bạn đang cố gắng để sống trưởng thành hơn trong thế giới mạng như thế nào?

Hiệp định 5: Biệt đội Avenger của chúng ta



Đầu tiên, chắc chắn đó sẽ là “Luật an ninh mạng¹” do Quốc hội Việt Nam thông qua và có hiệu lực thi hành từ ngày 1/1/2019. Bạn có thể dễ dàng sở hữu cuốn sách về Luật An ninh mạng với số tiền rất khiêm tốn nhưng bạn sẽ cần nghiêm túc đọc và thực hiện theo các nội dung được quy định. Đây là cách đơn giản để để bạn có thể sống tự tin trong thế giới mạng mà không vi phạm pháp luật và dễ dàng nhận diện các hiện tượng sai trái trong thế giới ấy.

¹ Luật An ninh mạng số 24/2018/QH14 được thông qua tại kỳ họp thứ 5 Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam khóa 14 ngày 12/06/2018 và chính thức có hiệu lực theo Điều 43 Luật An ninh mạng kể từ ngày 01/01/2019.

Ngoài ra, việc tìm đọc sách về công nghệ thông tin vừa giúp mở rộng hiểu biết về thế giới thú vị này vừa giúp tăng cường hàng rào bảo vệ cho chúng ta khi sống trong thế giới mạng. Những cuốn sách như *An toàn khi online* của Louie Stowell, *Hiểm họa Hacker - Hiểu biết và phòng chống* của Mikhaylov Dmitry hay *Khoa học khám phá - Dữ liệu lớn* của Viktor Mayer - Schonberger và Kenneth Cukier có thể sẽ giúp chúng ta không chỉ trang bị thêm kiến thức mà còn hứng thú với những gì vận hành trong thế giới mạng.

Thứ hai, cha mẹ của chúng ta. Phải, họ chính là những siêu anh hùng tận tụy nhất. Nếu bạn gặp phải những chuyện rủi ro trong cuộc sống, cha mẹ là người đầu tiên chạy đến và hỗ trợ chúng ta với tất cả tình yêu thương của họ. Tương tự như thế, nếu bạn gặp rủi ro trong thế giới mạng, hãy chia sẻ ngay với họ. Bạn có thể e ngại vì phản ứng gay gắt của họ nhưng cuối cùng thì, họ là những người trưởng thành với đầy đủ tư cách công dân, hiểu biết xã hội và cả khả năng tài chính trong trường hợp cần thiết để “giải cứu” chúng ta. Tớ vẫn luôn nghĩ thật sai lầm nếu chờ đợi đến khi xảy ra chuyện, không thể cầu cứu ai thì mới tìm đến cha mẹ. Vì vậy, hàng ngày tớ chia sẻ với cha mẹ những gì mình thường quan tâm hoặc hoạt động trên mạng. Sự chia sẻ ấy chẳng những giúp bản thân tớ có kênh tham khảo, cha mẹ yên tâm mà còn có điểm cộng là tăng thêm sự gắn kết với bố mẹ. Tớ không thích than phiền “mình chẳng có gì để nói với bố mẹ”, tớ thích tìm cách để gia đình mình tìm được tiếng nói chung và hiểu rõ về nhau hơn. Bởi ngược lại, bạn cũng nên biết cha mẹ của

mình thường làm gì trong thế giới mạng và quan tâm đến cái gì. Trong một số trường hợp, có thể chính bạn là người sẽ giúp cha mẹ tránh được những phi vụ lừa đảo thường gặp trong thế giới mạng. Cũng sẽ rất tuyệt nếu cha mẹ và chúng ta cùng trong một lớp học về an toàn, an ninh mạng hoặc lớp học nào đó bên ngoài nhà trường để thỏa mối quan tâm của cả hai.

Thứ ba, siêu anh hùng chính là bạn!

Trong rất nhiều trường hợp, suy nghĩ thấu đáo trước khi thực hiện các thao tác điện tử hay thể hiện thái độ từ chối quyết liệt trước những lời mời gọi nguy hiểm trên mạng có ý nghĩa như “nút tắt” cho những rủi ro tiềm ẩn có thể đến phía sau. Bạn là người ra quyết định trong những tình huống ấy, không ai có thể theo sát bảo vệ chúng ta 24/24h (và tất nhiên chúng ta cũng không muốn điều đó). Vì vậy, hãy thiết lập quy tắc với chính mình rằng mình cần biết bảo vệ bản thân và ngăn ngừa các vụ việc phiền toái không mong muốn.

Thứ tư, bạn sẽ cần biết một số tổ chức, đơn vị và đường dây nóng hỗ trợ trẻ em và thanh thiếu niên để liên lạc khi gặp phải vấn đề trong thế giới mạng:



Tổng đài Quốc gia Bảo vệ Trẻ em (Đường dây nóng tư vấn, hỗ trợ trẻ em 111).



Hội Bảo vệ Quyền Trẻ em (VACR).



Tổ chức Cứu trợ Trẻ em

113 Đường dây nóng của cảnh sát: 113



Trung tâm Công tác xã hội Thanh thiếu niên

Ngoài các tổ chức lớn này thì các bạn có thể nhờ sự trợ giúp của các Trung tâm công tác xã hội trẻ em ở các tỉnh và thành phố; Phòng Trẻ em trực thuộc Sở Lao động Thương binh và Xã hội ở các tỉnh, thành phố; Phòng Lao động Thương binh và Xã hội ở các quận, huyện; Công an địa phương; Hội Bảo vệ Quyền Trẻ em và các Hội Bảo vệ Quyền Trẻ em ở các tỉnh, thành phố; Các tổ chức xã hội ...

Kết luận

Internet thực sự đã mang lại những trải nghiệm phong phú và kích thích đa dạng chưa từng có vào cuộc sống riêng tư của mỗi cá nhân. Bạn sẽ luôn tìm thấy những câu chuyện đẹp, những bình luận tích cực và cả những câu chuyện tệ hại, những bình luận tiêu cực về cùng chủ đề: vai trò và tác dụng của mạng Internet. Bởi hai mặt của chủ đề luôn tồn tại cùng lúc ở khắp mọi nơi trên hành tinh. Bạn có thể nghe về điều tuyệt vời của thế giới mạng ví dụ ý kiến của ông Youssouf Abdel-Jelil, trưởng Đại diện UNICEF tại Việt Nam nói: “Không thể phủ nhận công nghệ số đã thay đổi đời sống và cơ hội sống của thế hệ trẻ nhất. Nếu được tận dụng đúng cách và được tiếp cận phổ quát cho mọi người, công nghệ số có thể là nhân tố tạo nên sự thay đổi cho những trẻ em bị bỏ lại phía sau – đó là trẻ khuyết tật, trẻ em dân tộc thiểu số và trẻ em sống ở các khu vực khó khăn và khó tiếp cận - kết nối các em với thế giới của những cơ hội và mang lại cho trẻ những kỹ năng cần thiết để thành công trong một thế giới công nghệ số¹”. Hoặc bạn sẽ nghe chính những người hàng đầu trong giới công nghệ khuyên nhủ hãy học cách rời xa Internet một chút: “Giám đốc công nghệ của Cisco, Padmasree

¹ Theo thông cáo báo chí “UNICEF: An toàn cho trẻ trên Internet và tăng khả năng tiếp cận trực tuyến cho trẻ em thiệt thòi”, đăng ngày 12/12/2017 trên website của UNICEF Việt Nam (Link: <https://bom.so/jBjxlu>)

Warrior, nói với tờ *Thời báo* rằng cô thường xuyên tư vấn cho 22.000 nhân viên dưới quyền của mình phải ngắt kết nối và hít thở một hơi thật sâu. Cô nói mình cũng làm vậy vào mỗi đêm khi cô thiền định và vào mỗi tối thứ bảy khi cô vẽ và làm thơ. Còn điện thoại di động của cô ấy thì sao? Đơn giản là cô tắt nó đi²”.

Để không cảm thấy hoang mang vì những lời khuyên quá khác nhau, bạn cần hiểu đúng về bối cảnh của từng lời khuyên, bạn cần biết điều gì đúng với bản thân trong giai đoạn vị thành niên của mình trong cuộc đời. Điều cần thiết nhất, có lẽ là việc học cách kiểm soát chính mình bằng việc thiết lập hiệp định cá nhân. Mục đích nhằm thiết lập ranh giới cần thiết trong tư duy và hành xử của mỗi chúng ta sao cho chẳng ai trở thành người sử dụng mạng vô độ và liều lĩnh, sao cho chúng ta không tự biến mình trở thành nô lệ, tội phạm hay những tay mơ trong thế giới mạng. Bạn có thể sử dụng hiệp định tớ đã chia sẻ trong chương ba hoặc có thể tạo mới theo cách diễn đạt và quan điểm riêng của bạn. Dù thế nào, những nguyên tắc ấy cần đảm bảo đem lại những điều tốt đẹp cho bạn cùng những người xung quanh.

Khi đã thiết lập được hiệp định cá nhân của mình trong thế giới mạng, bạn sẽ cần thêm nguyên lý “in dấu” để đảm bảo những hiệp định này được thực thi chứ không dừng lại là khẩu hiệu. Nguyên lý in dấu đơn giản là bạn cần vượt qua những chặng đầu tiên sau khi thiết lập hiệp định để

² Trích trang 263, sách *Nào bộ tuổi teen*, tác giả Frances E. Jensen & Amy Ellis Nutt, NXB Dân trí, 2019.

kiên nhẫn thực hiện những gì bạn đã tự cam kết. Sự lặp đi lặp lại sẽ giúp in dấu các hiệp định này trở thành thói quen và phản xạ hành xử của bạn trong các tình huống xảy đến trên Internet. Bạn sẽ cần khoảng vài ngày đến một tuần để nghiêm túc suy nghĩ và lựa chọn những gì mình muốn cam kết nhưng bạn sẽ cần nhiều tháng để tạo thành thói quen cho não bộ của mình. Hãy hình dung đến việc bạn đã có hạt giống một cái cây tốt lành để trồng trong thế giới mạng, bạn sẽ cần thời gian, sự chú tâm và hiểu biết đúng đắn để cái cây có thể phát triển trong tương lai. Cái cây ấy không gì khác chính là hình tượng của bạn trong thế giới mạng. Vì vậy, đừng sốt ruột, càng không dễ dãi, hãy trồng và chăm sóc thật tốt cái cây của bạn.

Khu rừng Internet dù có khổng lồ tới đâu cũng luôn luôn cần và luôn luôn thiếu từng cái cây tốt lành để thực hiện những vai trò tích cực của nó.



Internet giống như những thế giới song song được thể hiện trong vũ trụ điện ảnh Marvel. Sự kỳ diệu của Internet luôn khiến trẻ cảm thấy tò mò và phấn khích. Nhưng bạn biết đấy, trẻ không phải là Doctor Strange trong truyện tranh hay phim ảnh mà là những thiếu niên trong cuộc đời thực. Chúng không ngày ngày giải cứu Trái Đất mà chỉ đơn giản sống và học tập trong cuộc đời thực. Việc của các bậc cha mẹ là giúp trẻ phát triển bản thân, sống vui vẻ và trở thành một mảnh ghép tử tế dù ở bất cứ đâu. Internet sẽ giúp trẻ rất nhiều việc nhưng cũng chứa đựng những độc hại và cạm bẫy nguy hiểm. Chính vì vậy các bậc cha mẹ cần giúp trẻ có những kỹ năng và phòng vệ an toàn trên Internet.



ISBN 978-604-472-612-0



Cẩm nang dạy con sử dụng MXH...

SÁCH KHÔNG BÁN